

Opbouw

Tot opbouw van het gereformeerde leven

E. Zwarteveen, Kampen

Onbegrepen lijden

„Hij nam de twaalfen terzijde en sprak tot hen: Zie, wij gaan op naar Jeruzalem, en alwat door de profeten geschreven is, zal aan de Zoon des mensen volbracht worden. Want Hij zal overgeleverd worden aan de heidenen en bespot en gesmaad en bespuwd worden, en zij zullen Hem geselen en doden, en ten derden dage zal Hij opstaan. En zij begrepen niets van deze dingen en dit woord bleef hun duister en zij wisten niet, waarvan gesproken werd.”

Lucas 18:31-34

Lijden aangekondigd

De Here Jezus heeft zijn lijden aangekondigd. Toen hij eenmaal wist wat Hij, de Zoon des mensen, moest doen (alwat door de profeten geschreven is!) heeft Hij er met zijn discipelen over gesproken. Eén keer. Nog een tweede maal. En nu, de tekst hierboven, vertelt Hij hun voor de derde keer ervan: Alles moet gedaan worden. Vervuld worden. Afgemaakt worden volgens het goede en ook reeds vele malen geprofeteerde plan van de Hemelse Vader. Hij neemt hen ter zijde en vertelt dat ze daarom nu naar Jeruzalem gaan; en dat dáár alles aan Hem voltrokken zal worden wat door de profeten tevoren is verkondigd: Overlevering, spot, smaad, geseling en... dood.

En daarna...

Maar Hij vertelt er meteen bij wat Hij naar de Schriften daarna ook gaat doen. Zijn dood zal beslist niet het laatste zijn. Hij gaat heel het verlossingswerk volbrengen: En... ten derden dage zal Hij opstaan.

Het wil er bij hen niet in

Petrus had zich hierin al eerder helemaal niet kunnen vinden. Althans voorzover het lijden en sterven van de Meester betreft: Neen, Here, zei hij, dát zal absoluut niet met U gebeuren. Maar met de andere discipelen, met alle discipelen is het hier niet zo veel anders. Dit lijden? Nu binnenkort? Gaan ze daarvoor richting Jeruzalem? En zal Hij dan daarna...? Neen, daar snappen ze niks van. Tot drie keer toe zegt vers 34 dat het er bij hen niet in wilde: Ze begrepen niets van deze dingen. En dit woord bleef hun duister. En zij wisten niet waarvan gesproken werd.

Dit maakt Jezus' lijden zwaarder

Wat moet dit schouderophalen, dit

onbegrip van de Zijnen, van zijn vrienden (zegt Hij zelf!) aan het lijden van onze Heiland hebben toegevoegd! Hij merkte nu dat Hij helemaal alleen moest gaan ook al vergezelden ze Hem voorlopig verder.

Hij heeft het hen duidelijk gezegd, meer dan eens. En Hij heeft er de profeten bij gehaald als getuigen dat het alles moest gebeuren, dat het door Hem moest gedragen, moest doorleiden worden.

Maar het kwam niet over bij hen, zijn leerlingen, die toch zolang al bij Hem waren en in Hem waren gaan geloven.

Is er bij ons begrip?

Jezus' lijden en sterven. Onbegrepen. Toen.

Begrijpen wij het vandaag?

Laten we niet te gauw een antwoord geven. Want het is ontstellend toch.

Voor ons mensen niet te volgen. Dat dit moest.

„Zou dit moeten?” „Zou dit voor ons nodig geweest zijn?” „Zou God zo zijn dat Hij dit gewild heeft?”

Ik schrijf zomaar een paar citaten neer, die u ook als 'theologisch commentaar' gelezen of gehoord kunt hebben. Er blijkt heel duidelijk uit:

Velen, velen willen er heden ten dage nog niet aan. Zou God dan zó'n lijden (kunnen) vragen? Zou God bloed eisen? Moest de Christus zó lijden?

Nu, ik zeg het nog eens: je zegt niet zomaar dat het je duidelijk is, dat dit nu nodig was. Voor ons. Om ons te verlossen. Om onze zonden te verzorgen.

Dat dáárvoor Gods Zoon moest lijden en sterven, wie begrijpt dat nu wel?

Wie heeft dat dóór? Niemand toch.

Neen, het wil er bij ons niet zomaar in. Maar willen we er dan wel áán?

Uit liefde tot ons

Het lijden van de Mensenzoon. Toch dééd Hij het. Toch ging Hij door. Van het begin tot het bittere einde.

En Hij neemt zijn discipelen mee.

Om er getuigen van te zijn. „Zie, wij

gaan op naar Jeruzalem”. Hij gaat door, met alle gevolgen daarvan voor Hem. Zo leed Hij een onbegrepen lijden. Helemaal alleen. Niemand vond dit nodig. Geen mens. Zijn eigen discipelen toen nog niet.

Maar... Zijn liefde was zo groot en sterk dat Hij dit voor ons, om onze zonden, tòch gedaan heeft.

Johannes 13 zegt het: Hij heeft de Zijnen, die Hij in de wereld liefhad, liefgehad tot het einde. Tot aan het kruis. Tot in de dood!

Wat een onbegrijpelijk wonder, dat Hij dit voor ons deed. Doen wilde.

Hij heeft daarbij niet gewacht op ons begrip. Ons verstaan hiervan. Onze erkenning. Of onze toestemming. Maar Hij is voor ons dóórgedaan en is gedood en... ten derden dage opgestaan. Om dit alles te verkondigen Zelf, als de Levende, en om dit alles aan ons te laten verkondigen opdat wij leven!

35e jaargang – nr. 6
15 maart 1991

In dit nummer

- 103 H. de Jong
Het verbond en Israël
- 105 W. Smouter
Vrede en de toekomst
- 106 H. Algra
Kinderclub
- 108 T. Hoekstra
Mystiek in de literatuur (1)
- 110 D.W.L. Milo
Hooft Koeweit bij Irak?

Opbouw

Veertiendaagse uitgave van de gereformeerde persvereniging opbouw

Redactie

Drs. H. Algra
Ds. J. Bouma
T. Hoekstra
Drs. H. de Jong
Drs. P.J. van Kampen
Mr.dr. J. Meulink
D.W.L. Milo
Ds. K. Muller
M.J.F. van der Wal

Adres van de redactie

Ds. K. Muller,
Oude Veenscheiding 15,
8446 LC Heerenveen.
Tel. 05130-20476

Alle kopij dient uiterlijk dinsdags, in de week voorafgaande aan de week waarin Opbouw zal verschijnen, bij de redactie binnen te zijn.

Kerknieuws/Onder andere(n)

M.J.F. van der Wal,
Brugakker 60-17,
3704 RA Zeist.
Tel. 03404-61525.

Abonnementen en ledenadministratie

Administratie Opbouw
Marjoke van Veelen-Vreugdenhil
Postbus 84183, 3009 CD Rotterdam.
Tel. 010-4550802.
Gironummer 404945 t.n.v.
Geref. Persvereniging Opbouw.

Lidmaatschap Persvereniging

Aanmelding door overschrijving van min. f 25,- contributie op bovenstaand gironummer.

Abonnementen

Het aanvragen of opzeggen van abonnementen uitsluitend bij de administratie. Abonnementen kunnen ieder moment ingaan, doch slechts per 31 december eindigen. Opzeggen uiterlijk tot 15 november.

Abonnementsprijs

Bij vooruitbetaling te voldoen.
f 60,- per jaar of f 33,- per half jaar.
Voor studenten f 48,- per jaar.
Buitenland f 84,- per jaar of
f 104,- per luchtpost. Chequekosten
buitenland: f 10,-.

Advertenties

Tarief: 55 ct. per mm. bij 45 mm. breed (excl. 6% BTW). Advertenties inzenden tot woensdag 8.30 uur, anderhalve week vóór verschijningsdatum. Familieberichten uiterlijk vrijdagmorgen, in de week voor verschijning. Advertenties en familieberichten rechtstreeks naar Nedag, t.a.v. het bedrijfsbureau.

Technische realisatie

Nedag Grafisch bedrijf b.v.,
postbus 208, 3770 AE Barneveld,
tel. 03420-10760, fax 03420-92542.

Druk

'Steenbergen', Zeist.

Het 'moeten' opnieuw verkondigd

En toen, direct na zijn opstanding, hield Hij hun weer voor wat in de Wet en de Profeten en de Psalmen over Hem geschreven staat. We vinden het in Lucas 24:44 en vervolg. Hij opende hun de Schriften waar staat dat de Christus MOEST lijden en ten derden dage opstaan uit de doden.

Tóen wel begrip!

En tóen opende Hij hen de ogen zodat ze de Schriften wél begrepen. Zijn lijden en sterven: om ónze zonden. Maar ook: Zijn opstanding om óns rechtvaardig te maken.

Bij óns toch ook?!

Daar word je stil van. Wát een vreselijk lijden van Hem, helemaal alleen

gedragen, zonder ons, maar toch: voor ons. Wát een vèrgaande liefde voor ons.

Weten we het nu? Och wat is begripen. Maar je ogen gaan open en je hart en je wordt er stil van. Je gaat opzien naar Hem en luisteren naar Hem en dan weet je blij en gelukkig van het wonder, dat Hij dit voor ons wilde doen en gedaan heeft. Dit is het wonder van zijn lijden, onbegrepen, toch volbracht. En daarom: het wonder van Hem, Die nu leeft. En... wij zullen leven mèt Hem!

ngj

STICHTING
NEDERLANDS
GEREFORMEERD
JEUGDWERK

Nieuwe schetsenbundel

In februari verscheen van de hand van Ds. R.R. Ganzevoort onze nieuwe schetsenbundel onder de titel 'Wie zou niet vrezen'. Deze bundel biedt een goede mogelijkheid om eens kennis te maken met de kleine profeten, want die worden hierin behandeld. Iedere profeet wordt raak getypeerd, en datgene wat hem het meest kenmerkt wordt steeds behandeld.

Door wat er geboden wordt in de twaalf schetsen kun je je bijbelkennis behoorlijk vergroten. Bovendien geven de bijgeleverde discussievragen je veel gelegenheid om verder door te denken. Ten slotte is er een handige tijdtabel van koningen en profeten in deze bundel te vinden.

Bestellen kan à 5,90 bij Joke Vos-Niewold, Stolwijkstraat 42-3, 1059 XX AMSTERDAM, 020-153770.

H. de Jong, Zeist

Het verbond en Israël

Bij de opening van een studie-dag in het kader van de theologische studiebegeleiding hield ik onlangs, om precies te zijn op 9 februari jl., de volgende toespraak.

De Golf-oorlog houdt de gemoederen sterk bezig. We hebben allemaal het besef dat er geweldig belangrijke dingen op het spel staan en dat er aan de fundamenteën van onze westerse beschaving geschud wordt. Wat gaat een opnieuw zelfbewust geworden Islam ons aandoen? Of wat doen wij hun aan? Welke zonden der vaderen gaan aan ons bezocht worden? In het Midden-Oosten, waar aller ogen naar toe gericht zijn, ligt ook Israël. Het had onze belangstelling al sterk, maar dat verheft zich nu niet weinig. Veel christenen kijken vandaag in hoop en verwachting Israëls kant uit. De vraag uit het Nieuwe Testament schijnt hun op de lippen te branden: „Here, herstelt Gij in deze tijd het koningschap voor Israël? (zie Handelingen 1:6). Die christenen die voor Israël onder koning Christus nog een grote toekomst voorzien, maken wel bijzonder spannende tijden door. „Die christenen die...”? Horen wij daar dan niet bij? Zeker niet algemeen en dat heeft zijn reden.

In het Nederlands Dagblad las ik onlangs over een Christelijke Gereformeerde predikant die zich publiek afvroeg hoe het komt dat het onderwerp 'Israël' zich bij de Vrijgemaakten maar in een matige belangstelling mag verheugen, terwijl toch de verbondsgedachte bij hen zeer sterk leeft, en dat dat bij de Christelijke Gereformeerden, die met het verbond minder nadrukkelijk in de weer zijn, precies andersom ligt. De naam van de predikant ben ik vergeten, maar de vraag is bij mij blijven haken. Ik voelde me ook aangesproken omdat ik mijzelf theologisch nog altijd tot de Vrijgemaakten reken. En ik denk dat ik op de gestelde vraag een gedeeltelijk antwoord weet. Ik ben zelfs zo vermetel te beweren dat ik me met dat probleem al eens eerder heb bezig gehouden. Dat was toen ik enige tijd geleden in Opbouw over de theoloog Hoedemaker schreef onder de titel 'Heel de kerk en heel het volk... en heel Israël' (zie Opbouw, 33e jrg. nr. 18, 1 september 1989). Ik legde toen verband tussen de ruime verbondopvatting (de 'volkskerk'-gedachte) die je bij de geestelijke afkomelingen van Hoedemaker, de Konfessionelen in de Nederlandse Hervormde Kerk, kunt vinden en de beschouwingen in die kerk omtrent Israël als volk van het verbond. Ongeveer als volgt: zoals het Nederlandse volk als gedoopte natie, ook zonder daadwerkelijk in Christus te geloven, tot het verbond behoort, zo is dat met Israël als volk der besnijdenis evenzeer het geval.

Hier was en ben ik het niet mee eens. Tegenover dit hervormde gedachtengeheel plegen immers de Gereformeerden te beklemtonen dat er in alle verbonden twee delen begrepen zijn, te weten belofte en eis, en dat als die eis ('Geloof in de Here Jezus Christus en gij zult behouden worden') stelselmatig en konstant verwaarloosd wordt, onverschillig of dat door joden of door christenen gebeurt, op den duur het verbond zelf gevaar loopt. Tenminste, het verbond als relatie. Het is waar, in de blijvende verbondsbelofte is er dan toch nog een voortzetting. De deur blijft open. Maar zoals het voor een huwelijk te weinig is dat de een voor de ander de deur openhoudt, zo is dat met het verbond ook het geval.

Nu weet ik wel dat de Konfessionelen in de Nederlandse Hervormde Kerk de Christelijke Gereformeerden niet zijn. Ook de volkskerk-gedachte vind je bij de laatsten niet. Hoe het dan ook te verklaren is dat bij hen het onderwerp 'Israël' meer favoriet is dan bij de Vrijgemaakten, weet ik niet. Misschien dat ze op dit punt meer hervormd zijn dan zij zelf beseffen. Doel van deze korte notitie is dan ook niet zozeer om de situatie bij de Christelijke Gereformeerden op te helderen, als wel om te verklaren waarom er bij de Vrijgemaakten minder hoopvolle aandacht voor Israël is. Dat staat niet haaks op hun nadruk op het verbond. Juist integendeel! Aan de gedachte van het verbond zit voor hen immers onlosmakelijk die van de verbondswraak vast. Onder die verbondswraak staat Israël in zijn standvastige weigering Jezus Christus als Heiland en Verlosser aan te nemen. Evenals dat het geval is met degenen die wel christelijk opgevoed zijn maar zelf tot de geloofskeus niet zijn gekomen of nadat ze ertoe gekomen waren zich er later van hebben afgekeerd. Dat die verbondswraak voorwaardelijk is en daarom niet definitief behoeft te zijn en dat het voorts de Here God zelf is die aan deze verbondswraak gestalte moet geven mag waar wezen, voor elk van beide categorieën, maar dat neemt het feit niet weg.

De ernst van de verbondswraak is dus een mes dat naar twee kanten snijdt. Als de kerk er Israël voor waarschuwt blijft ze zelf niet buiten schot. Omgekeerd, wanneer de kerk steeds van Israël zegt dat het Gods verbondsvolk is, ook terwijl het nog voor geen gram in Jezus Christus gelooft, kan gemakkelijk bij de ontrouwen in de gemeente de indruk ontstaan dat geloven in Jezus Christus er helemaal niets toe

doet om tot het verbond te behoren. En dat hun niets overkomt indien zij blijven bij wat ze zijn. Ik zeg dit niet naar de Christelijke Gereformeerden toe. Hoe zij aan deze konsekwentie ontkomen, ontgaat mij, maar dat ze eraan ontkomen staat voor mij vast. Echter, in een omgeving waar de verbondswraak in de prediking nadrukkelijk ter sprake komt en in de ambtelijke bearbeiding van de gemeente bewust levendig gehouden wordt, moet voor deze vreselijke gevolgtrekking bij de verbondsbrekers gevreesd worden. Wanneer de Vrijgemaakten (en op dit punt verschillen de Nederlands Gereformeerden niet van hen! Wee hun als dat wel het geval zou zijn!) de rooskleurige Israël-beschouwing van tegenwoordig toevallen zal dat een verandering van heel hun theologie ten gevolge hebben.

Men beroept zich voor de ruime verbondsbeschouwing wel op het woord van de apostel Paulus in II Timoteus 2:13: „Indien wij ontrouw zijn, Hij blijft getrouw, want Zichzelf verloochenen kan Hij niet”. Zonder daar nu een uiteindelijke triomf der genade van te maken die eens alle menselijke ontrouw zal wegspoelen (een algemene verzoening dus), leest men dit woord toch wel zo dat Gods trouw de menselijke ontrouw sterk relativeert en zelfs bagatelliseert. Zeker waar het Israël betreft. Nu is het ongetwijfeld zo dat iedere gelovige zich aan dit woord van de apostel optrekt telkens wanneer zijn eigen ontrouw hem voor ogen komt te saan. Als God ook eens anders was... Als zijn trouw nu eens niet veel groter was dan de onze... Zeker. Toch zit er in het woord van de apostel een implicatie die ons niet mag ontgaan. Bij het overwicht van Gods trouw over onze ontrouw gaat het vooral om Gods trouw aan Zichzelf. Zoals uit het vervolg blijkt: „want Zichzelf verloochenen kan Hij niet”. En trouw aan Zichzelf is de Here God niet alleen wanneer Hij zijn beloften waar maakt, maar ook wanneer Hij ons aan zijn bedreigingen niet alleen herinnert maar die ook ten uitvoer gaat leggen. Er zit dus een enorme vertroosting in dit woord van Paulus, maar uiteindelijk ook een harde kern van waarschuwing en bedreiging, voor het geval namelijk dat wij onze eigen ontrouw gaan systematiseren zodat er een element van verharding in komt. Dan vallen wij onder het oordeel. Dit laatste is in deze tekst niet geëxpliciteerd, maar het volgt toch uit alles wat we van God weten.

Om daar iets van te noemen: het is na

de uiterst bedreigende woorden van de Here God aan het adres van koning Saul, dat Samuël toevoegt: „Ook liegt de Onveranderlijke Israëls niet en Hij kent geen berouw...” (1 Samuël 15:29). Dit is een herinnering aan Gods trouw aan Zichzelf. Zichzelf verloochenen kan Hij niet. Maar dat betekent voor Saul dat hij als koning verworpen wordt.

Gereformeerden kunnen Israel niet zonder meer een verbondsvolk noemen, laat staan *het* volk des verbonds. Wel zullen zij met Paulus zeggen dat ook voor de joden de genadegaven en de roeping Gods onberouwelijk zijn (Romeinen 11:29). Dat is trouwens ook hun hoop voor de verbondsverlaters in de gemeente. Gods beloften blijven. Zeker, dat kun je in zekere zin een verbond noemen, in die zin namelijk dat de zelfverplichting die de Here God tegenover Israel op Zich genomen heeft inderdaad wel met de term 'verbond' wordt aangeduid (bijvoorbeeld Genesis 17:2). Dat is naar de gemeente toe ook het geval (Hebreeën 10:29). Maar een verbond in de zin van een levende relatie, een vriendschapsverhouding – nee, dat is het helaas niet. De Here kent de verbondsafhakers wel, maar dat wordt van zijn kant

gaandeweg meer een 'kennen van verre' (Psalm 138:6). De relatie verflauwt zoals dat ook met niet onderhouden vriendschappen gaat. Zo hielden de joden bij Paulus dan ook 'geliefden om der vaders wil' (Romeinen 11:28). Dat is indirect en zelfs afstandelijk, zoals Mefiboset bij David geliefd was om wille van zijn vader Jonathan (II Samuël 9:1 e.v.). Dichterbij is het jezelf geliefd te weten om Christus' wil. En dat is wat de gemeente van zichzelf mag zeggen. Als ze tenminste in Christus blijft...

Ledenvergadering

De jaarlijkse ledenvergadering van de Gereformeerde Persvereniging 'Opbouw' wordt dit jaar gehouden op **zaterdag 23 maart a.s.**

In deze vergadering zal Prof. Dr. H. Geertsema spreken over het onderwerp *Hoe spreekt God tot ons in de Bijbel?*

De vergadering wordt gehouden in de Jeruzalemkerk aan de Troosterlaan te Utrecht en begint om 10.30 uur. De kerk is open te 10.00 uur, zodat men vóór de aanvang van de vergadering een kopje koffie kan drinken. Belangstellenden zijn hartelijk welkom.

Het bestuur

Pastorale notitie

J. Kranenburg, Kampen

Verborgene die bij ons zijn...

Zondag zongen we uit het Liedboek gezang 75. Ineens drongen die telkens terugkerende woorden tot mij door die ook boven dit stukje staan: *Verborgene die bij ons zijn...*

Omdat de kollekte mijn geestelijke aanwezigheid niet beslist noodzakelijk maakt (dat is nu juist mijn bezwaar) kon ik er even over zitten nadenken. Ik dacht aan wat ds. Jan Bouma in de Kamper Kerkbode van die week schreef. Ja, ik zeg Jan, want dat mag van hem en in dit rubriekje misstaat het niet.

In een schriftoverdenking over het slot van Romeinen 8 vertelde hij terloops een ervaring tijdens een pas gemaakte reis naar Roemenië. In het hooggebergte raakten zij tot

twee keer toe in een slip en dreigde er beide keren een vreselijk ongeluk. Gelukkig was er ter plekke een vangrail, die deed waarvoor hij daar was neergezet. Het liep dus allemaal goed af.

Ze maakten de reis met z'n vieren en nadien merkte één van de reisgenoten op: Je kunt wel merken dat we met meer dan vier man waren.

Bouma had de moed, over deze woorden na te denken en er wat in te prikken. Natuurlijk, er was een vijfde Reisgenoot, maar viel dat op te maken uit de bewaring voor een ongeluk? En wanneer een van beide kernen de auto nu eens door een vangrail was geschoten was Hij er dan niet bij geweest?

We hadden zondag twee kollektes, dus ik had de tijd. En van Jan Bouma kwam ik terecht bij Godfried Bomans. Er was in de vijftiger jaren weer eens een aanslag gepleegd op de franse president De Gaulle. De aanslag mislukte en een engelse krant, ik meen de Sunday Times, konstateerde dat de Voorzienigheid had ingegrepen en gezorgd had dat de kogel hem niet trof.

Daarop reageerde Godfried Bomans in De Tijd. Hij vroeg of de politieke inzichten van de Voorzienigheid soms overeen kwamen met die van de redactie van de Sunday Times. Maar als de kogel eens niet had gemist, had de

Voorzienigheid dan verstek laten gaan?

Het was niet de bedoeling van Bomans, Gods leiding te ontkennen, zomin als het de bedoeling van Jan Bouma was, Gods aanwezigheid te ontkennen op zijn reis naar Roemenië, maar is die aanwijsbaar, konstateerbaar uit wat je overkomt?

De Bijbel bemoedigt ons met de belofte dat de Here God met ons is en altijd met ons is, ook als we door de vangrail gaan of als de kogels of de scherven ons niet missen en ook als we door het ijs gaan.

Dat van dat ijs is ook weer niet toeval, want daarbij denk ik weer aan een andere goede vriend en kollega.

De schrijver van het boek Prediker zegt een paar keer dat een mens het werk Gods niet kan ontdekken. Hij bedoelt hetzelfde. Het werk Gods is er wel, maar het is zo dikwijls niet aanwijsbaar. Je ervaart het ook wel dat Hij er is, maar je kunt niet tot anderen zeggen: kijk, daar zie je Hem bezig. Daarom vond ik dat zondag ineens zo'n mooie en eerlijke uitdrukking: *Verborgene die bij ons zijn....*

W. Smouter, Rijswijk

Vrede en de toekomst

Wat een opluchting, dat die vreselijke oorlog rondom Koeweit nu voorbij is! En als we in de afgelopen tijd de Heer van de wereld gebeden hebben om een spoedig einde van de oorlog, dan zullen we niet alleen opgelucht zijn, maar we zullen de Here toch ook *anken* dat dit einde inderdaad zo snel mocht komen. De vrees, dat het conflict rond de Golf zou uitlopen op een wereldbrand, is geen werkelijkheid geworden. Met name mogen we dankbaar zijn, dat Saddam er niet in geslaagd is om Israël tot het middelpunt van deze oorlog te maken. Ja, dat is met spanning gepaard gegaan en de inwoners van Israël werden geteisterd door een angst die bijna 50 jaar oud was – de angst voor het gas. Maar het is toch maar niet gelukt om er een oorlog om Israël van te maken. En dat feit, plus het einde van de oorlog, is reden tot dankbaarheid.

Ik zeg er overigens eerlijk bij, dat ik er moeite mee heb om op dit moment *onbekommerd* te danken. Er loopt de bittere lijn doorheen van een gigantisch aantal doden. Zeker, er zijn zeer weinig slachtoffers aan geallieerde zijde. Maar op dit moment lijken er toch tienduizenden Koeweiti's omgebracht en een paar honderdduizend Iraki's gesneuveld te zijn. Ik begrijp het verschil tussen die twee wel. De feiten die we nu uit Koeweit vernemen zijn ruim voldoende om aan te tonen, dat oorlog inderdaad onvermijdelijk was. Dat Irak gestopt móest worden – anders was het einde niet in zicht geweest. Maar de dood van zoveel vijandelijke soldaten blijft een gruwel. Oorlog wordt nooit iets moois, schrijven we eerder. Ook een gewonnen oorlog is niet mooi, voegen we er nu aan toe.

Hoe nu verder?

De grote vraag is natuurlijk: hoe zal het nu verder gaan? Wie zal de macht grijpen in Irak; zullen de Israëli's nu de kans aangrijpen om met de Palestijnen te praten buiten de PLO om; hoeveel haat tegen het Westen zal er zijn? Allemaal vragen die we niet kunnen beantwoorden. Er wordt intussen wel erg optimistisch gesproken over een Nieuwe Wereldorde, een internationale rechtsorde waarbinnen een misdadige annexatie als die van Koeweit niet meer mogelijk zou zijn. President Bush gebruikt die terminologie, al zijn er ook waarschuwendes tegenstemmen tegen zo'n hoog gespannen verwachting.

Als christenen hebben we óók een verwachting. De verwachting die we in Psalm 72 verwoord vinden: „Mogen voor het volk de bergen vrede dragen, ook de heuvelen, in gerechtigheid”. Vergelijk ook Psalm 85:11, dat gerech-

tigheid en vrede elkaar kussen. Die combinatie van vrede en gerechtigheid zien we hier op aarde nog niet. Nu bijten ze elkaar nog. Het lijkt er op of je terwille van de vrede veel onrecht zou moeten accepteren, terwijl je voor handhaving van het recht de oorlog nodig hebt! Dat is de bittere situatie van deze wereld-tijd. We moeten maar goed onthouden, dat onze wereld niet deugt zolang vrede en recht elkaars vijanden zijn. In elk geval zullen wij blijven opzien tot de Koning die in Psalm 72 werd beloofd. Dat is tot Jezus Christus, de enige Koning met wie alle volkeren elkaar kunnen zegenen en wiens naam is voor altoos, zoals het in de psalm staat. Dat is niet alleen toekomstmuziek. Overal waar mensen werkelijk in geloof en vertrouwen buigen voor deze Koning, daar is vrede en gerechtigheid en heil. Daar worden tegenstellingen overbrugd en daar is een voorproef van het Koninkrijk.

Wensdenken

Maar elke machthebber die meent dat hij dit wereldwijd kan bereiken, die zit er naast. Er is wereldwijd (helaas) geen andere vrede dan een gewapende vrede. Ooit legden de Romeinen hun orde op aan de wereld en ze noemden dat Pax Romana – de Romeinse vrede. Als er vandaag al een Nieuwe Orde zou komen, dan zou het een Pax Americana worden en dat is een hachelijke onderneming, die bepaald niet lijkt op een vredesrijk. Het is de vraag of Amerika er trouwens wel echt voor zou voelen. Maar die grote woorden konden we beter mijden.

Doemdenken

Aan de andere kant is het ook geen bewijs van christelijkheid om een pessimist te zijn. Die indruk wordt wel eens gewekt en ik vind dat nogal beschamend. Hebben wij nu echt een doemdenkers-scenario nodig om onze toevlucht bij God te zoeken? Staan we wel open voor de goede dingen die God ook in de politiek geeft? Ik ken christenen die de nieuwe mogelijkheden voor de kerk in de communistische landen tot het laatst bleven ontkennen – omdat de verdrukking alleen maar zou toenemen. En ik las in het begin van de Golfoorlog, dat alle volkeren zich nu tegen Israël zouden gaan keren. Op de tegenwerping, dat alle volkeren (inclusief Arabische) nu juist een muur van bescherming rondom Israël vormden kwam het onmiddellijke antwoord: „ja, maar ze kunnen zich zó maar allemaal *tegen* Israël keren”. Dat is toch geen gezonde reactie? Hoe kon je dan nog bidden voor bescherming van Israël?

Benen op de grond

Ik meen, dat we ons nòch door optimisme van de wereld nòch door pessi-

misme van de eindtijd moeten laten regeren. We weten niet, wat God de Here nog met de wereld voor heeft. We weten wel, dat wij mensen geroepen zijn als verantwoordelijke rentmeesters. En het is ons opgedragen om te bidden voor alle overheden, opdat er nog tijd van leven en tijd van vrede zou zijn.

Het is deze week bidstond voor het gewas. Dat kan ons leren om met beide benen op de grond te staan. Op de grond, die erop wacht om bebouwd en bewerkt te worden. De grond, waarin gezaaid moet worden en waar telkens weer onkruid gewied moet worden. De grond ook, waar door onze zonde tot heden toe een vloek op rust, zodat we in het zweet des aanschijns ons brood verdienen. Op die grond worden de dingen weer zo eenvoudig. Iemand die droomt over een aarde zonder onkruid, die zal niet oogsten. En iemand die de armen over elkaar slaat omdat er toch in de Bijbel staat dat er doornen en distels zullen groeien, die zal ook niks hebben om de molen voor te laten draaien. Nee, we zullen zo goed als we kunnen blijven planten en begieten, het onkruid wieden om straks het gewas te oogsten. Maar door al die inspanningen heen en er ver boven uit weten we toch nog wel dat we behoren te *bidden* voor gewas en arbeid? Welnu, met die nuchterheid moesten we ook maar bidden en werken voor vrede en recht in onze wereld – zolang God de tijd nog geeft.

H. Algra, Den Helder

Kinderclub

Kwart over vier op een regenachtige en koude donderdagmiddag in februari. Er wordt gebeld. Drie meisjes van ongeveer 8 jaar vragen tegelijk: „is er geen club?” Er is wel club, alleen wordt de deur door een onbekende open gedaan. Jassen worden op de grond gegooid en na een kleine correctie toch maar aan de kapstok gehangen.

Zingen

Om even over half vijf zit de woonkamer vol. Horen en zien vergaat me. Zal het de leiding lukken om orde te scheppen in de chaos? Een van de leidsters pakt de gitaar. Bijna direct is het stil. Ze zet in: „Komt, laat ons zingen, vandaag, zingen vandaag”. Er worden allerlei liedjes van Hanna Lam gezongen. De kinderen doen goed mee. De chaos van een paar minuten geleden is een hanteerbare orde geworden. Alleen Peter wil graag extra opvallen: hij zingt en klapt extra hard. Als hem wordt gevraagd of hij een liedje alleen wil zingen is het direct stil. De bel gaat nog een keer. John is eigenlijk te laat. Volgens de kinderen mag hij er niet meer in. Hij blijkt een hark mee te hebben. Op die manier kun je ook opvallen. De hark blijft buiten staan. Peter en John kijken elkaar aan. Ze lijken nog meer in petto te hebben... Na dit intermezzo wordt er weer verder gezongen. De kinderen doen zelf ook voorstellen. De hitparade wordt niet vergeten. Van de bekende bijbelliedjes staat de tekst op een rol behang. Als je de tekst onvolgende kent, kun je nog altijd mee klappen of gewoon luisteren.

Vertelling

Dan wordt er gebeden. Daarna vertelt juf Alice het verhaal van Bartimeüs. Bartimeüs geloofde niet alleen dat de Here Jezus hem beter kon maken, hij geloofde ook dat Jezus hem zou redden. Er wordt door iedereen goed geluisterd. Alleen moet Peter halverwege het verhaal een geweer inleveren. Maar het valt ook niet mee als je buiten vriendjes hoort schieten in hun spel, dan moet je toch eigenlijk terug schieten. Bij het verhaal wordt een flanelbord gebruikt. Een grote menigte mensen komt langs en wordt op het bord geplakt. Bartimeüs en Jezus staan er natuurlijk ook op. Juf Alice stelt een aantal vragen; uit de antwoorden blijkt wel welke kinderen gewend zijn om met bijbelse verhalen om te gaan.

Tekst

Iedere week wordt er een tekst geleerd. Juf Marijke rolt de tekst uit. „Ik ben het licht der wereld, wie Mij volgt zal nooit in de duisternis wandelen” (Johannes 8 : 12). Er wordt aan de

kinderen gevraagd wie met deze tekst bedoeld wordt en wat hij met deze tekst wil zeggen. Daarna wordt de toepassing in het leven van Bartimeüs uitgelegd. Het was donker, maar voor Bartimeüs werd het licht. De kinderen lezen de tekst een paar keer hardop mee. Gezamenlijk, dan de meisjes apart, dan de jongens apart. Er wordt nog meer gestudeerd. Op de achterkant van de rol waar de tekst op staat, staat een nieuw lied. Dat moet ook nog worden ingestudeerd. 'Daar ginds ver in de hemel'.

Kleuren

Na het zingen, het luisteren en het leren is het tijd om iets met de handen te doen. Een kleurplaat van Bartimeüs, deze keer. De jongens gaan allemaal in de voorkamer zitten, de meisjes achter. Dat heb je nu eenmaal op die leeftijd. Op de tekening staan aanwijzingen welke kleuren er gebruikt moeten worden. Als je goed kleurt tover je de plaat tevoorschijn van Bartimeüs. Peter is al aan het kleuren geslagen voordat hij de instructie goed heeft gehoord. Hij krijgt voor deze keer nog een andere plaat. De potloden krassen over het papier. Ondertussen zingen de meisjes een liedje uit de top 40. De jongens discussiëren over de nieuwe tandarts in de straat („hij verdooft expres niet als je lastig bent”) en over wie er geen spinazie lust. De manier waarop gewerkt wordt is uiteraard nogal verschillend. Het tekenen tekent ook iets van het temperament van de kinderen. De een kleurt heel precies binnen de lijntjes, de ander krast er lustig op los en breekt verscheidene punten. De jongste kleurende deelnemer, Mariska, heeft het moeilijk met de opdracht. Gelukkig komt er hulp opdagen; een dankbare glimlach is de beloning. Uiteindelijk heeft iedereen zijn of haar Bartimeüs via de kleurtechniek tevoorschijn getoeverd.

Afscheid

Als het tekenen afgelopen is, worden er weer liedjes gezongen. De kinderen mogen één voor één een behang-rol omhoog houden, waar de tekst op staat. Vooral Mariska geniet hier zichtbaar van. Er zitten veel liedjes met gebaren bij; zoiets spreekt altijd extra aan. De verslaggever kan het niet bijhouden en is inmiddels ook hees geworden, de kinderen zijn onvermoeibaar.

Na het danken is Peter nog even aan de beurt. Hij heeft al een paar weken gevraagd of hij een toneelstuk op mag voeren. Om wat steviger in zijn schoenen te staan neemt hij een gewillig slachtoffer, John, mee. Helaas: het improviseren van een toneelstuk is niet gemakkelijk. Als de beide heren na 5 minuten nog in de gang staan wordt

hen gevraagd om toch maar binnen te komen. Na een paar geluiden van gewoerschoten gaat het toneelstuk als een nachtkaa uit. Daarop brengen enkele meisjes nog een liedje in discostijl met bijpassende bewegingen ten gehore. En dan is het echt afgelopen. Voor een week, tenminste. Want volgende week is er weer club.

Doorbroken cirkel

Ik leg geen schrijfbloc naast mijn bed
om in de nachten
mijn tollende gedachten
in woordvormen tot rust te brengen

Het blijft een cirkelgang
denk ik dat ik heb overwonnen
sluit de lijn daar waar ik ben begonnen

In mijn cirkel is Hij gekomen
die Woord, begin en einde is
Hij boog mijn kromme lijnen recht

een lijn rechtstandig verticaal
een horizontaal daaraan gehecht
mijn onmacht heb ik daar gelegd.

Janny v.d. Laan

Tussen kerk en keuken

Margreet Maljers-Kroes

'Om je tranen te lachen'

In de begintijden van de Golfoorlog werd een programma uitgezonden, waarin ouders aan het woord kwamen die hun kinderen naar het oorlogsgebied hadden zien vertrekken. Ik viel in het programma toen het al een tijdje aan de gang was en had het voorstellen van de gasten gemist.

Aan het woord was op dat moment een moeder, die vertelde dat haar zoon drie jaar geleden, ondanks haar verzet, dienst had genomen in het Amerikaanse leger. Haar ex-man was Amerikaan en haar zoon was in de USA opgegroeid. Vanaf de schoolbanken was hij vrijwel meteen het leger ingetrokken en hij had nog een jaar te gaan. Hij was voordat de oorlog begon in Duitsland gestationeerd en vandaar naar de Golf vertrokken.

„Toen hij vertelde dat hij daar naar toe moest, heb ik hem gevraagd te deserteren, maar dat wilde hij niet. Ik ben ervan overtuigd dat ik hem niet meer terug zal zien”, zei ze. „Dat zegt mijn moedergevoel me.”

Ik was even helemaal verbijsterd. Niet om dat moedergevoel, want dat kan soms best voorspellend zijn. Het werkt af en toe ook zeer misleidend, dus teveel moet je er volgens mij niet op vertrouwen.

Nee, mijn verbazing gold het feit, dat ze haar gevoel hardop wereldkundig maakte. Het was net of ze haar zoon had begraven terwijl hij voorlopig alleen maar de trein had gepakt.

Ook al flitst zo'n verliesgevoel door je heen als je je zoon nawuift, dan nog stop je die gedachte ver weg en je houdt het voor jezelf of je deelt hem met iemand die je heel na staat. Tegen de zoon zeg je: „Lieverd, pas goed op jezelf. Kom gezond weer terug.”

Die mevrouw kreeg voor haar gevoel een medeleven waar ik stichtelijk voor zou bedanken.

Een tijdje later kreeg ik het boekje van Wiesje de Lange in handen. Ze is een in Holland geboren Israëliësch schrijfster die met onderbrekingen voor Nederlandse en Amerikaanse kranten schreef. Haar artikelen noemde ze heel simpel 'Brieven uit Galilea' en later, toen ze verhuisd was, 'Brieven uit Jeruzalem'. Het boek maakte, juist doordat ze geestig en onderkoeld de situatie beschrijft in Israël, een diepe indruk op me.

Als ze het over het kind heeft dat ze was, ondergedoken tijdens de tweede wereldoorlog, is ze heel afstandelijk en maakt zo de titel van het boek: 'Om je tranen te lachen', heel duidelijk, want terwijl ik het las, zat ik lachend te snotteren. In een paar zinnen zet ze mensen en situaties voor je neer die blijven hangen in je hoofd en het leven in Israël heel dicht bij brengen.

Ze beschrijft hoe tijdens een bombardement in de oorlog van 1967 een vrouw, die ze gewoon als Israëliëse zag, vergroeid met de streek waarin ze woonde, opeens begon te gillen. Ik citeer haar even letterlijk:

„Iets over een bunker in Warschau waar ze niet in wilde, nooit meer in wilde. En over een grootmoeder die bovenop haar lag, zodat ze geen adem halen kon. En Chawiewa, de koele verpleegster van de Tipat Chalav (zorgelingsbureau) gaf haar snikkend en met trillende handen een injectie. Tussen het snikken door zacht en suszend mompelend in 't Pools.

Allen zijn we teruggekeerd. We dragen de ballingschap met ons mee en dit verleden, het welk we zorgzaam dachten te hebben toegedekt met een laagje Galilese modder, schijnt steeds weer hier door heen als er maar even iets begint te rommelen in de dagelijkse sleur.”

Nog een citaat als Wiesje met haar man een dag naar Jeruzalem gaat: „Misschien was de dag onhandig gekozen. Het was een herdenkingsdag, waaraan onze kalender zo rijk is. We herdachten iets erg treurigs, want zo zijn we nou eenmaal. Hebben niet genoeg aan de narigheid van alle dagen. Moeten ook de ellende van vroeger elk jaar opnieuw gedenken. En op herdenkingsdagen haten onze vijanden ons heviger dan gewoon door de week.”

In haar brieven geeft ze blijk van een onwankelbaar geloof in God. Ze begrijpt veel van Hem niet, maar ze vertrouwt Hem onvoorwaardelijk. Ook als een van haar zonen sneuvelt.

In een van de passages die het meest indruk op mij hebben gemaakt, vertelt Wiesje de Lange over een moeder wiens zoon is omgekomen:

„Moessa is vermist. Vrienden hebben zijn tank zien branden, vier uren zien branden, maar van Moessa geen spoor.

Zijn moeder staat in de enorme kibbuts-keuken en bakt Moessa's lievelingsstaart. Zwijgend. Rondom haar lijkt een veiligheidsordon getrokken van leegte en stilte. Niemand durft haar te storen door dicht bij te komen. Een pruimentartaar. Voor als 't kind onverwacht de meshek (boerenbedrijf) zal binnenrijden in z'n jeep, met bestofte schoenen en vuilgeworden uniform. „Moeder huil nou niet zo achterlijk. Ik ben er al. En 'k heb reuzehonger.”

Moessa's vader staat met Ben David te praten. Ze hebben het over koeien,

maar er rolt een recalcitrante traan langs Ben Davids wang.”

Ik vind het schrijnend prachtig geschreven.

Het hele boek is een mix van dingen waar je om moet lachen en huilen. Het brengt je ook (als dat er nog niet is) begrip bij voor de positie van Israël. Over de Palestijnen wordt in dit boek gezwezen. Als ik het boek neem zo als het is: 'Brieven uit Israël', is dat niet erg, want Wiesje de Lange heeft geen moment de pretentie een overzicht te geven van de hele situatie in het Midden-Oosten. Het zijn impressies.

'Om je tranen te lachen' is uitgegeven door KOK VOORHOEVE en kost f 12,50.

Van harte aanbevolen.

Nog even over die moeder uit het forum 'Ouders van kinderen in de Golf'. Ik las in een interview in Trouw dat ze veel steun kreeg van vrienden van haar zoon, die hem al jaren niet hadden gezien en zich nu opeens van zijn bestaan weer bewust waren. Ook haar eigen vrienden en bekenden lieten haar niet in de kou staan. Verder wilde ze aan de slag komen in Holland als verpleegster. Haar voorkeur ging uit naar terminale patiënten.

Dat laatste lijkt mij een slecht idee. Ik zou het als patiënt niet lekker vinden een kop koffie te krijgen met een blik van: 'Dit zou je laatste wel eens kunnen zijn, vrouwtje!'. Als ik leef, wil ik ook leven!

Ik hoop van harte voor die moeder dat het medeleven dat ze nu krijgt, onnodig blijkt te zijn. Voor haar en vooral voor haar zoon.

Ik hoop ook dat hem niet verteld wordt dat zijn moeder verwacht dat hij het leven verliest. Het lijkt me erg bezwaarlijk voor zo'n jongen om al bedreurd te worden als hij nog springlevend is.

Dat zegt mijn moedergevoel me!

Zijn moeder kan van Wiesje de Lange leren.

Deze aflevering van 'Tussen kerk en keuken' was bedoeld voor het vorige nummer van Opbouw maar kon door vertraging bij de posterijen pas nu geplaatst worden. (redactie)

T. Hoekstra, Zwolle

Mystiek in de literatuur

In deze zee verzinken mijn gedachten

Weet u nog dat we het eens met elkaar gehad hebben over 'Spelonkiemensen en andere vromen'? Dat was in Opbouw van 23 november 1990. Het ging over de roman Neveldijk, geschreven door D. Hogenbirk. Aan het einde van die bespreking heb ik toen geschreven: „Of dit boek zo nodig herdrukt moest worden? Ik heb mijn twijfels. Ik vrees dat in kringen die nog net zo denken als de spelonkiemensen, dit boek weinig effect zal hebben. Onder de lezers van Opbouw zijn zulke mensen niet te verwachten, lijkt me. Toch, als historisch document kan het onze interesse wekken. Het heeft bij mij in elk geval het voornemen opgeroepen eens iets te schrijven over mystiek in het algemeen en over de Tale Kanaans in het bijzonder. U hebt dus nog wat tegood.”

Nou, dat heb ik geweten, hoor! Ik dacht er wel wat mee bekend te zijn, maar hoe gaat dat: je leest nog eens wat na, je haalt nog een ander boek uit de kast en na een poos kun je niet meer ophouden. Je snuffelt in de Openbare Bibliotheek, je krijgt wat te leen van een vriendelijke zwager, en in de kortste keren liggen er een paar grote stapels boeken naast je bureau op de grond. En eigenlijk is het nog lang niet genoeg. Eigenlijk moest ik ook nog dát boek hebben en van die schrijver moest ik toch ook eens wat lezen. Kortom: waar je tijdens je werk als leraar nooit goed aan toe gekomen bent, dat doe je nu: zonder verplichtingen uitgebreid van alles over een onderwerp lezen. Reuze boeiend.

Maar... hoe meer ik aansleep, hoe meer ik het gevoel krijg dat ik nog jaren kan doorgaan. Mèt de mystieken kan ik zeggen: In deze zee verzinken mijn gedachten. En daarom ga ik nou toch maar eens beginnen aan wat ik u beloofd heb. Zoals u misschien wel verwacht, wil ik het onderwerp vooral benaderen vanuit de letterkunde. Daarom begin ik met een gedicht van M. Nijhoff. Misschien vindt u het een vreemd gedicht en begrijpt u het niet? Lees dan wel even door, want in de toelichting kan het duidelijk worden. Het is zo sneu als u nu al ophoudt.

DE KLOOSTERLING

Als ik de groene luiken openzet,
Zie ik de bloemen om het raam heen trillen
Druipend van tintelende dauw, en kil en
Overzoet waait een geur door mijn gebed.

O wonden, o bloei Gods! Mij is in 't bloed
Eén uwer ranken dringend en uitlopend,
Die, als uw lente eenmaal mijn zijden opent,
In duizend bloemen mij uitbreken doet –

Een vreemdeling stond in den tuin en groette.
Hij nam mijn hand en voerde me als een
knaap
Over het grasveld naar 't begroeide priëel,

Hij sprak: „Wij zijn één overbloeid geheel,
Ik zie mijn hyacinten om uw slaap
En rozen in uw handen en uw voeten.”

Wat de kloosterling ervaart, is, kort gezegd, een gevoel van eenwording met Christus. In de oude literatuur, vooral die uit de Middeleeuwen, lezen we veel over dergelijke ervaringen. Sommige gelovigen verdiepten zich zó sterk in het lijden van Jezus, ze leefden zich dat zó in, dat zich bij hen dezelfde wonden vertoonden als Jezus gehad moet hebben. We kennen daar zelfs een speciale term voor, het zijn de 'stigmata', wondtekens. Moderne westerlingen klinkt dit vreemd in de oren. We hebben wel eens iets gehoord van onbegrijpelijke dingen in verre landen, Indië, Tibet, maar moeten wij nou echt geloven dat zoiets hier, in ons land, gebeurd is? Ik meen te moeten zeggen: ja. Er zijn té veel beschrijvingen en getuigenissen over dit verschijnsel om ze als ongeloofwaardige fantasieën af te doen. Ik kom daar nog op terug.

Voor die wonden van de Here Jezus bestond grote eerbied; men sprak van 'de heilige vijf wonden'. Maar zoals het meer met heilige zaken gaat, er werd ook anders mee omgesprongen. We kunnen bij voorbeeld in eden en vervloeking de wonden terugvinden. Ook de kunst hield zich ermee bezig. Schilders lieten de mensen huiveren bij de aanblik van het gruwelijke lijden van de Heer. U zult wel weten wat onder zo'n schilderij stond: „Dit deed Ik voor u, wat doet ú voor Mij?” In de literatuur kennen we het verband tussen de woorden bloeden en bloeien. Niet zo vreemd, ik heb een Rotterdammer eens horen zeggen: „Mijn vinger bloeit.” (Denk trouwens aan: goede-goeie, rode-rooie, zelfs in dialect: moeier = moeder). De Amsterdamse Rederijkerskamer De Eglantier had als devies: In Liefde bloeiende. En het embleem van de kamer vertoonde een bloeiende wilde rozestruik in de vorm van een kruis, met daaraan Christus. In de literatuur komt het ook voor dat de wonden zelfs als bloemen worden aangeduid. Dat klinkt niet zo vreemd meer, als we het verband bloeden-bloeien hebben gezien.

Hebt u het plaatje bekeken? (Ik hoop dat de afdruk een beetje gelukt is). U zult nu vermoedelijk veel van Nijhoffs gedicht begrijpen; de hyacinten en rozen kunt u nu plaatsen. Verder ga ik niet op het gedicht in, het vormde een inleiding tot de wereld van de mystiek. Het is wel mijn bedoeling me te beperken tot de christelijke mystiek, anders komt er helemaal geen einde aan. Ik wil vandaag afsluiten met een stukje uit de levensbeschrijving van St.-Franciscus. Daarvoor zou ik iets kunnen overnemen uit het werk van Jacob van Maerlant (pl.m. 1270) maar ik denk dat u het liever leest in de taal van Felix Timmermans. Hier volgt een gedeelte uit: De Harp van Sint-Franciscus:

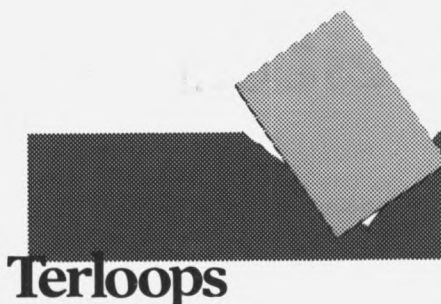
– O mijn God! Jezus Christus! Ik vraag op deze dag van 't Heilig Kruis twee dingen vóór ik sterven zal: dat ik gedurende mijn kort leven in mijn ziel en in mijn lichaam uw smart en uw lijden mag gewaar worden! Hij zat geknield buiten zijn hut, zijn gebed beefde in de stilte van de nacht. 't Was tegen de morgen aan, pitsend koud en helder van sterren. En toen gebeurde het, de grote verwachting van zijn leven, toen de eerste streep van de morgen in de donkerte rilde. Wat een licht ineens! Het was of de Hemel ontplofte, en al zijn glorie in miljoenen watervallen van kleur en sterren uitschudde. En in 't midden van die wentelende klaarte was er een kern van verblindend licht, die vanuit de hemeldiepte verveerlijk snel kwam aangerukt en plots voor hem op een rotspunt pal bleef staan. Het was een gevleugelde gedaante van vuur, op een kruis van vuur genageld. Twee fonkelende vleugels stonden recht omhoog, twee wijd open en twee dekten het lichaam; en van brandend bloed, stralend bloed, waren de wonden in handen en voeten, en in het hart. Het schitterend gezicht van dit

wezen was bovennatuurlijk van schoonheid en verdriet. Het was het gezicht van Jezus en Jezus sprak, en ineens bliksemde er stralen van vuur en bloed uit de wonden, sloegen nagels in de handen en voeten van Franciscus, en een lanssteek door zijn hart. Een geweldige kreet van geluk en smart doorsneed de lucht en het vurige beeld prentte zich lijk in een spiegel met al zijn liefde, schoonheid en verdriet in 't lichaam van Franciscus. Het verdween in hem. Een nieuwe kreet doorspleet de lucht, en doornageld en doorwond van lichaam, doorvlamd van ziel en geest, zakte hij bewusteloos ineen in zijn bloed. –

Vandaag zullen we het hier maar bij laten. De volgende keer gaan we verder met onze reis door de christelijke mystiek tot nu.

Ja, ook nú. Want zelfs bij moderne schrijvers als Maarten 't Hart en Jan Siebelink komen we in aanraking met vreemde uitwassen van het christendom.

Terloops

P.C. van Wijk

Klaas was mooi van binnen

Een week of zes geleden hebben we hem begraven. Laat ik hem maar Klaas noemen. Een paar jaar wisten we, dat dat moment zou komen. En toen het zover was, was het toch nog onverwacht.

Ik heb hem zijn hele leven gekend. Bij zijn ouders kwam ik vlak na de oorlog al in huis en Klaas is slechts 39 jaar geworden. Ik heb hem in de wieg zien liggen, als kleuter in het huis zien rondlopen. Ik zag hem als schooljongen en hoorde, dat hij met leren weinig of niets op had. Hij maakte soms een wat wilde indruk en toen hij groter en ouder werd, kon hij vaak ruw uit de hoek komen, vooral met zijn mond. Hij trouwde, maar na enkele jaren liep z'n huwelijk stuk, omdat z'n vrouw er met een ander vandoor ging. Klaas werd er niet zachter door.

Z'n geloof was hij inmiddels al lang kwijt. Z'n ouders hadden hem wel meegenomen naar de kerk en naar de zondagsschool gestuurd, maar Klaas gaf er als tiener niet veel meer om. Hij had eens gezongen 'De Heer is mijn Herder', maar hij was die Herder kwijtgeraakt. Als kind had hij trouwens al moeite met de tweede regel van het vers. ' 'k Heb al wat mij lust...' Klaas lustte niet zoveel en daarom maakte hij ervan: ' 'k Heb niets wat ik lust...' Een paar jaar geleden ontmoette

Klaas een andere vrouw, met wie het 'klikte'. Ze was ook gescheiden en ze begrepen elkaar. Bovendien was ze van huis uit gereformeerd en zo kreeg Klaas weer met de godsdienst te maken. Al spoedig kwamen de eerste klachten van zijn ziekte. In het dorp waar hij woonde hadden ze het over de 'gevreesde ziekte', het woord 'kanker' durfde men niet goed uit te spreken. Klaas en zijn vriendin gingen trouwen en ze hebben het twee jaar goed gehad. De gereformeerde dominee kwam er over de vloer, hoewel Klaas eigenlijk hervormd was. Klaas wist, dat hij niet oud zou worden, maar hij heeft er van alles aan gedaan om z'n leven te verlengen. Voor elke dag heeft hij gevochten en zijn werk is hij zo lang mogelijk blijven doen. Totdat het niet meer kon en collega's het van hem overnamen. Klaas kon goed praten met de dominee, eerst over alledaagse dingen, maar later over het geloof, over het versje uit zijn jeugd: 'De Heer is mijn

herder... Hij zal mij geleiden... Hij waakt voor mijn ziel... Al dreigt ook het graf, geen kwaad zal ik vrezen, Gij zult bij mij wezen...'

Vóór de begrafenis werd er een Dienst van Woord, Lied en Gebed gehouden. De dominee vertelde wat over Klaas, sober en duidelijk. Klaas vond tijdens zijn ziekte God terug. Beter gezegd: God vond Klaas terug. God weet, hoe lang de goede herder naar het afgedwaalde schaap heeft gezocht. Maar ze kwamen weer bij elkaar.

Klaas heeft het beleden niet voor zichzelf te leven en niet voor zichzelf te sterven. Leven en sterven, het is immers voor de Here!

De wilde jongen, zoals Klaas zichzelf wel noemde, was rustig geworden. Hij was trouwens minder wild dan mensen wel dachten.

Z'n moeder zei: „Och, hij was anders dan hij zich voordeed. Klaas was mooi van binnen...”

Klaas meende het goed, ook al kwam het er niet altijd uit en werd het niet altijd zichtbaar.

Op zijn sterfbed heeft hij het nog gezegd: „'k Zal immer verkeren in 't huis mijnes Heren...”

Klaas was mooi van binnen, hij had een goed hart. Buitenkanten en binnenkanten kunnen veel verschillen. Ik denk, dat er in de volle kerk heel wat mensen zijn geweest, die er vreemd van opkeken, dat bij de begrafenis van Klaas Jezus in het middelpunt stond. Bij zijn begrafenis was hij in de kerk, gedurende vele jaren zag hij de kerk alleen van buiten.

We hebben het wel eens over eersten en laatsten.

Laatsten kunnen eersten worden.

Voor op de liturgie voor de dienst stonden die mooie regels uit Psalm 4:

„Ik kan gaan slapen zonder zorgen, want slapend kom ik bij U thuis.

Alleen bij U ben ik geborgen.

Gij doet mij rusten tot de morgen

en wonen in een veilig huis.”

En in dat veilige huis wordt het bij mensen pas echt mooi van binnen!

Gezocht:

Administrateur (RA/AA/SPDer)

Met vut of pensioen, gezond, inkomen niet meer afhankelijk van arbeid. Met de wens de Heer te dienen in Nairobi, Kenia, voor 2 of 3 jaar bij een christelijke organisatie. Heerlijk, gematigd klimaat. Aanvang s.v.p. binnen een paar maanden.

Inlichtingen: M. Meeuwse, P.O. Box 58573, Nairobi, of fam. Bos, Pijnacker, 01736-94936.

D.W.L. Milo, Nunspeet

Hoort Koeweit bij Irak?

In een Veluws Streekblad stond een dezer dagen het verslag van een gesprek met een voorganger uit een Nederlandse Islam-groep. Zo'n groep heeft namelijk zijn centrum in ons lieflijke dorp.

De voorganger, die een vreedzaam man blijkt te zijn, gaf op de Golfoorlog zijn visie als volgt:

„Je moet natuurlijk naar de geschiedenis kijken. Koeweit was vroeger een provincie van Irak. De Engelsen hebben daar in het verleden een apart land van gemaakt. En wat hadden die daar te zoeken... Helemaal niets! Maar nog steeds geen reden om Koeweit binnen te vallen.” En hij voelde meer voor een minnelijke schikking van het 'conflict'.

Geschiedenis

Wie vaak genoeg aanhoort dat 'Koeweit is Iraks 17e provincie', zoals Saddam Hoessein steeds verklaarde, zou het gaan geloven. Maar een onwaarheid wordt, zelfs na de duizendste herhaling, nog geen waarheid. Daarom is het zo goed, 'naar de geschiedenis te kijken'. Die vindt iedere leek in een goede encyclopedie, bijvoorbeeld in Winkler Prins. En dan blijkt dit.

Koeweit is een Arabisch vorstendom, een deel van de Arabische woestijn. Het is al oud: werd 500 jaar onderdrukt door Abbasiden, 300 jaar door Mongolen en 370 jaar door Turken – maar bleef zichzelf. De Britten, die sinds 1600 de Oost bevoeren, hadden er een prettige tussenhaven en namen het landje keer op keer in bescherming. Omstreeks 1800 stichtten enkele invloedrijke families de hoofdstad Koeweit, waar tot vorig jaar de wettige sjeik woonde.

In 1899 sloot de sjeik Moebarek, geleerd door bittere ervaring met landrovers, een protectoraatsverdrag met Groot-Brittannië: hij vroeg alsoz bescherming van de Britse troepen. Dit is een antwoord op: 'wat hadden die daar te zoeken?' Irak was toen aan de horizon nog niet te bespeuren, was nog een stuk Turkije. Onder Britse bescherming ontwikkelde Koeweit zich tot een autonoom gebied, waarna de banden met Gr.-Br. werden losgemaakt en Koeweit onafhankelijk werd, in 1961. In dat jaar trad het toe tot de Arabische Liga en in 1963 erkende Irak de zelfstandigheid van Koeweit.

En Irak? Waar kwam dat vandaan? In de eerste wereldoorlog veroverden de Britse troepen (die waarlijk de oorlog niet begonnen waren) een stuk van Turkije, te weten drie provincies. Dit veroverde stuk werd in 1919 een Brits

mandaat, in overleg met de geallieerde overwinnaars. Groot-Brittannië oefende daar dus gezag uit, om dit heterogene stuk Azië te leiden. Maar door de grote diversiteit van volksgroepen en religies bleef het een wespennest. Al in 1920 was er een militaire opstand. In 1922 werd Faisal tot koning gekroond. In 1925 kreeg het land een parlement. In 1930 beëindigde Gr.-Br. zijn mandaat en stond Irak op eigen benen. In 1932 trad het toe tot de volkenbond. Alleen behielden de Britse troepen er enkele steunpunten, teneinde hun gekochte olieconcessies zeker te stellen.

Sedertdien kende Irak revoluties, wisselende kabinetten, moordpartijen, tussen 1936 en 1941 zeven staatsgrepen, in 1941 een militaire coup (waarbij de Britten de orde herstelden) en in 1958 werd de koning vermoord en de huidige republiek ingesteld.

In 1961 trachtte het Koeweit te annexeren – maar werd eerst door Britse troepen, daarna door de Arabische Liga, teruggeplaatst. In 1963 (het jaar waarin Irak Koeweits autonomie erkende!) een nieuwe revolutie, in 1969 executies waar de hele wereld van gruwde, in 1973 weer een mislukte staatsgreep. Bij die gelegenheid werd de president behalve staatshoofd tevens regeringsleider en opperbevelhebber – dictator also!

Meteen werden nieuwe aanspraken op Koeweit gemaakt, nu inclusief twee eilanden. Koeweit werd de 17e provincie van Irak genoemd; dat klonk overtuigend. Door de oorlog tegen Iran (gifgas) viel de aandacht enige jaren van Koeweit af. Daarop werd een nieuw offensief ingezet: aan Koeweit werd verweten, dat het zijn leningen aan Irak niet broederlijk had kwijtgescholden – die nalatigheid werd als een vijandige daad bestempeld. De 'vijandige daad' werd vorig jaar beantwoord met bezetting, annexatie, plundering, brandschatting en verkrachting; gijzeling en foltering waren het deel van de 'zeventiende provincie'...

En waarom? Om de olie? Die had Irak meer dan genoeg: in 1980 bedroeg de Iraakse olie-opbrengst 25 miljard dollar per jaar. Om de havens misschien? Maar ook die had Irak voldoende. Irak is een rijk land.

De Turken

Toegegeven: Irak heeft die historie niet allemaal zelf gemaakt. Want de staat Irak is een deel van Turkije. En voordat Irak – door het optreden van de geallieerden – zelfstandig kon worden, hadden de Turken zo het een en ander aan de geschiedenis van Europa en Azië bijgedragen!

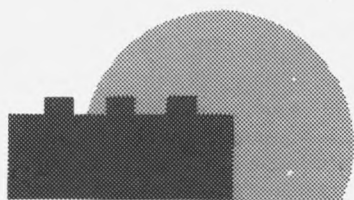
Die Turken – uit het in 1300 gevormde Osmaanse Rijk, ontstaan uit enkele Kleinaziatische vorstendommen – hebben zich sterk doen gelden. In de 14e eeuw veroverden ze het Byzantijnse gebied, versloegen de Frans-Hongaars-Duitse legers die hen uit Europa trachtten te weren, namen geheel Klein-Azië in bezit, de Balkanlanden, Hongarije, maar ook Koerdestan en Mesopotamië, later zelfs Syrië, Egypte, Arabië. Pas in 1566 kwam het keerpunt, kwamen de Europese landen vrij en bij de Krim- en de Balkanoorlogen bleek Turkije voldoende verzwakt om te worden teruggeplaatst. In de eerste wereldoorlog koos Turkije de Duitse zijde, waarop het gekortwiek werd, zie boven. In de tweede wereldoorlog koos het juist op tijd de kant van de geallieerden (febr. 1945) waardoor het een laatste nederlaag voorkwam en medezeggenschap in de Verenigde Naties verwierf.

Al met al: een bloedige historie, die der Turken. En het heeft een haartje gescheeld, of ze hadden heel Europa onder de voet gelopen. Weet u wat dat inhield? Dat heel Europa mohammedaans zou zijn geworden. Aan deze historie heeft Irak tot 1919 bijgedragen.

De grond onder Irak

Intussen leeft Irak op Bijbelse bodem. Irak bevat het Tweestromenland, waar de Bijbel het aardse paradijs situeert; het bevat de plaats Oer, waar Abraham vandaan komt; Irak is het land van Nineveh en Babylon; het land waar talloze kleitabletten de oudste bibliotheek ter wereld vormen; het land waaruit de Kelten pretenderen te stammen. Iraks grond is een rijke grond, rijk aan historie, rijk aan olie, rijk aan het vruchtbare Tweestromenland. Daar tegenover staat Koeweit als een arm woestijnstaatje, pas begeerlijk geworden sedert zijn olierijkdom ontdekt werd. Maar – het kleine Koeweit heeft ondanks eeuwen van onderdrukking zijn eigen karakter bewaard: een vreedzaam karakter, zonder leger, zonder expansiedrift.

Daartegenover komen de onmenselijke wreedheden van Irak schril uit. Op de plaats waar het paradijs stond heersen nu leugen en broedermoord. Terwijl wij dit schrijven heeft Irak alle vredesvoorwaarden van de geallieerden moeten aanvaarden – nochtans blijft de Iraakse pers beweren, dat Irak de Golfoorlog gewonnen heeft. Maar: „gewis daar is een God die leeft en aan deze aarde vonnis geeft”.

Voor de kinderen

Jeannette Westerkamp-Stegeman

Post uit Rwanda

De moeder van Daniel (2)

Het is een heel eind van de heuvel waarop Daniel woont naar de stad. Er zitten nog een paar heuvels tussenin, dus is het berg op berg af. Daniel loopt achter het draagbed aan en zijn vader loopt ernaast. Moeder ligt in het draagbed. Je ziet niks van haar. Er is een mooi laken in het bed gelegd en daarop ligt moeder. Daaroverheen ligt weer een mooi laken, helemaal over moeder heen. Zo kan geen straaltje zon bij haar komen. Toch is het heet onder dat laken natuurlijk. Van tijd tot tijd rusten ze even onder een boom in de schaduw. Daniel draagt een grote tas op zijn hoofd. Er zit een pan in en een bord en een kop, wat kleren en wat eten en ook een fles met water. In de schaduw trekt hij het laken van moeders gezicht en sprenkelt er wat water over uit de fles. Wat is moeder toch ziek!

Daar is de stad! Daniel is nog nooit in de stad geweest, hij kijkt zijn ogen uit. De straten zijn er niet van zand zoals bij hem thuis, de belangrijkste wegen zijn geasfalteerd. Het is er vol met auto's en fietsen en motoren en brommers. De dragers moeten helemaal aan de kant lopen en een auto toetert hard omdat Daniel niet snel opzij springt. De stad is enorm groot en vol. Overal winkels. Je kunt schoenen kopen en elektrische spullen, dingen die Daniel nog nooit heeft gezien. Hij blijft maar telkens staan en moet dan weer hollen om de anderen niet uit het oog te verliezen. Wat is er een boel te zien: vrouwen met broeken aan, Daniel wist niet dat dat bestond en blanke mensen. Hij kende de pater wel die vlak bij hem woonde, maar blanke kinderen, die was hij nog nooit tegengekomen. „Loop door!” snauwt vader opeens. Het lijkt wel of hij de stad niet fijn vindt, of misschien wil hij nu snel in het ziekenhuis zijn. Ze moeten de hele stad doorlopen en dan een brede weg op die een beetje omhoog loopt een heuvel op en daar... is het ziekenhuis.

Er lopen mensen heen en weer in witte jassen. Er zitten mensen te wachten in groepjes op lage bankjes of gewoon in het gras. Overal zijn gebouwen, het lijkt wel een hele stad. De dragers weten de weg, ze lopen over de paadjes tussen de bloemen door, regelrecht naar een grote deur waar ze

meteen naar binnen mogen. Vader zucht van opluchting, er komt meteen een mevrouw in een witte jas op hen aflopen. Ze zijn in het ziekenhuis en ze worden geholpen.

J.M. Smelik, Benidorm

Impressies uit Benidorm (5)

Het nieuwe jaar is wat het weer betreft goed begonnen: bijna alle dagen is het tot nu toe stralend weer. Gisteravond regende het even, maar ook deze morgen is er nagenoeg geen wolkje aan de hemel en belooft het opnieuw een zonnige dag te worden. Is het een wonder, dat zovelen het grauwe, koude Noordelijke klimaat ontvluchten?

We merkten het de afgelopen vrijdag al op de contactmorgen: velen zijn teruggekeerd van hun 'kerstverlof' en nog méér mensen zijn aangekomen om de drie maanden tot Pasen hier door te brengen.

In de dienst van vandaag, zondag 13 januari, is het dan ook goed te merken: er zijn meer dan 400 kerkgangers. Ze zitten vóór me, achter me, naast me en rechts van me tot ver achter in het restaurant.

Maar het lukt om ieder een plaats te geven en we willen zo lang mogelijk wachten met het beleggen van dubbele diensten. Dus aanstaande zondag nog een keer proberen of het met één dienst lukt...

Deze morgen is er bevestiging van twee ouderlingen, die kort geleden zijn aangekomen maar reeds in maart vorig jaar benoemd werden.

Indrukwekkend is de manier, waarop de bevestiging hier geschiedt.

Nadat de twee ambtsdragers op de hun gestelde vragen met een 'Ja, dat belooft ik' hebben geantwoord en de zegenbede over hen is uitgesproken, wordt de gemeente verzocht te gaan staan en op de haar gestelde vraag

„Gemeente van Jezus Christus, belooft u uw ouderlingen (en diakenen) te steunen, nimmer kwaad van hen te spreken, maar hen te dragen in liefde en te gedenken in uw gebeden, om samen met hen de hand aan de ploeg te slaan, niet achterom kijkend naar wat in feite achterhaald is, maar met het oog gericht op de toekomst van de Heer en in de verwachting van zijn Rijk dat komt?"

te antwoorden met het gezamenlijk uitspreken van de gelofte 'Ja, dat beloven wij.'

Zo wordt de wederkerigheid treffend tot uitdrukking gebracht!

Het ambtswerk van deze twee broeders zal zeer tijdelijk zijn, want ze zijn hooguit vier maanden hier.

Maar er is juist in deze drukke periode veel te doen.

Het is toch wel een probleem om aan voldoende ambtsdragers te komen die geschikt en gezond genoeg zijn en dan ook nog een redelijke tijd aanwezig zijn.

En hoe kun je zo'n vlottende gemeenschap op een verantwoorde manier pastoraal bearbeiten?

De ouderlingen – negen zusters en broeders – zijn verdeeld over de zeven wijken, die de gemeente telt.

Door middel van persoonlijke huisbezoeken en groot-huisbezoek proberen we als ambtsdragers met zoveel mogelijk kerkgangers in contact te komen.

Ik heb al heel wat mensen leren kennen, maar toch – toen ik vanmorgen na afloop van de dienst bij de uitgang de kerkgangers een hand gaf, was het merendeel nog onbekend voor me. Je zou hier in vijf maanden willen doen waar je in een gevestigde gemeente jaren over doet...

Maar is het al met al niet geweldig dat dit stuk kerkewerk hier mogelijk is?

Hoe vaak krijgen we niet te horen, hoe enorm de mensen het kerkelijk leven hier waarderen! Voor ons een aanwijzing, dat hier niet slechts voor onszelf maar ook voor de kerken in het algemeen een taak ligt.

Wanneer we 's middags weer naar ons huis, acht kilometer van Benidorm, rijden, tekenen de omringende bergen zich schitterend af tegen de strakblauwe hemel en heeft de zee haar diepblauwe kleur gekregen.

Ook dat zullen we straks wel missen!

Geestelijke Verzorging Militairen

Rapport van de commissie geestelijke verzorging militairen, bestemd voor de Landelijke Vergadering van Ede.

1. De commissie heeft thans de volgende samenstelling:
 - a. Ds. J. Goudzwaard te Nijkerk, voorzitter
 - b. Luitenant-kolonel der Militair Juridische Dienst mr. C.H. Blok te Soest, secretaris
 - c. G.S. van der Bijl te Ugchelen
 - d. Kapitein der Infanterie P.C. van Helden te Apeldoorn
 - e. Kolonel der Koninklijke Marechaussee b.d. B.H. van Wijk te Apeldoorn
 - f. Luitenant-kolonel der Koninklijke Luchtmacht C.Ph. de Goede te Veenendaal
 - g. Luitenant ter Zee J. Leene te Den Helder

Enige mutaties hebben in de commissie plaatsgevonden. Afgetreden zijn Kolonel b.d. P. Smit, mr. E.J. Groenevelt, Kolonel W. Hartman en Kapitein der Mariniers P.U. van 't Hoff.

Zitting hebben genomen in de commissie als vertegenwoordiger van de Koninklijke Luchtmacht de Luitenant-kolonel C.Ph. de Goede en voor de Koninklijke Marine de Luitenant ter Zee J. Leene. Bij aanvaarding van dit rapport door de Landelijke Vergadering acht de commissie zich met terugwerkende kracht tot januari 1990 benoemd door deze vergadering.

2. De volgende Nederlands Gereformeerde predikanten zijn in vaste dienst werkzaam bij de Koninklijke Landmacht:
 - a. Ds. P. Dekker gestationeerd te Bussum
 - b. Ds. J. Plantinga gestationeerd te Wezep
 - c. Ds. C.C. Koolsbergen gestationeerd te Garderen
 - d. Ds. C. Smit gestationeerd te Crailo

Bij de Koninklijke Luchtmacht is in vaste dienst werkzaam:

- a. Ds. W.H. Louwerse gestationeerd te 's-Gravenhage.

Allen zijn in vaste dienst werkzaam met uitzondering van Ds. C. Smit die geopteerd heeft voor één jaar en acht weken tot 1 maart 1990.

De krijgsmachtpredikanten bezoeken twee maal per jaar de vergaderingen van de commissie en rapporteren daar uitvoerig op welke wijze hun arbeid verloopt. Van verschillende zijde is duidelijk geworden, dat in de krijgsmacht het functioneren van onze predikanten zeer wordt gewaardeerd.

3. Ten aanzien van de werving van nieuwe krijgsmachtpredikanten

wordt op dit moment een terughoudend beleid gevoerd. Dit houdt evenwel niet in, dat niet alle predikanten, die aan de formele profielschets beantwoorden, worden aangeschreven.

De doelstelling van tenminste vijf krijgsmachtpredikanten, die de commissie in het verleden voor ogen had, is op dit moment gerealiseerd.

Enige zorg op dit moment heeft de commissie ten aanzien van het aantal reserve-krijgsmachtpredikanten. Feit is dat op dit moment voor nog niet de helft van het aantal beschikbare plaatsen een reserve-krijgsmachtpredikant aanwezig is. Met enige klem roept de commissie de kerken op eventueel in voorkomend geval een predikant voor één jaar en acht weken voor dit doel af te staan.

4. De inbreng van de Nederlands Gereformeerde Kerken in het Interkerkelijk Contact in overheidszaken Militair (C10-M) – een forum waarin de protestantse kerkgenootschappen, die predikanten aan de krijgsmacht hebben afgestaan, alsmede als adviseurs de hoofd-vloot, -leger en -luchtmachtpredikant zitting hebben – is gewaarborgd door het lidmaatschap van de Kolonel b.d. B.H. v. Wijk.

Als secundus treedt op Ds. J. Goudzwaard.

Die inbreng in het C10-M wordt van groot belang geacht. Enkele onderwerpen van het beraad in het C10-M zijn de navolgende:

- a. Gesproken is over de verdeling van het aantal beschikbare plaatsen van geestelijk verzorgers in de krijgsmacht over de Protestantse, Rooms-Katholieke en Humanistisch Geestelijk Verzorging.

Aangenomen wordt dat bekend is, dat het Humanistisch Verbond een verdubbeling van het huidige aantal humanistisch geestelijk verzorgers wil bereiken. De zogenoemde commissie Hirsch Ballin heeft de staatssecretaris van Defensie geadviseerd over deze materie.

De taak in deze van de staatssecretaris is inmiddels overgenomen door de minister van defensie. Deze zal de behoefte meten aan geestelijke verzorgers en dan tot een definitieve verdeling komen.

- b. De legerbisschop mgr. Bär ziet geen kans de aalmoezeniersplaatsen te bemannen. In overleg met de protestantse geestelijke verzorging en het departement van Defensie is overeengekomen dat een deel van die

vacatures door predikanten kunnen en ook zullen worden vervuld.

- c. Bezuinigingen hebben geleid tot het sluiten van militair tehuizen. De bezoekersaantallen van deze tehuizen nemen echter toe. De financiële situatie van 'PRO REGE' lijkt weer gezond te worden. 'PRO REGE' krijgt 70% van de opbrengsten van de PIT-kollekte en deze kollekte staat helaas onder enige druk. In januari 1990 heeft de commissie een mailing doen uitgaan naar alle plaatselijke kerken om aandacht te vragen voor de zorgelijke toekomst van de Protestantse Militaire Tehuizen.

5. Enige reserve werd geconstateerd bij de krijgsmachtpredikanten over de bestemming van de door de overheid ter beschikking gestelde gelden, waarover is beraadslaagd in de Stichting Interkerkelijke Belangen-behartiging Afkoop (S.I.B.A.). Immers, het ging over het in werking treden van de Wet van 7 december 1983 tot beëindiging van de financiële verhouding tussen Staat en Kerk per 1 januari 1984. Onder andere verviel het overnemen van kerkelijke pensioenjaren door de overheid bij predikanten, die in overheidsdienst traden, zoals gevangenis-, ziekenhuis- en krijgsmachtpredikanten. Kwestieus is of de pensioenbreuk die nu optreedt bij predikanten die na 1 januari 1984 in overheidsdienst traden, niet door deze gelden geheeld had moeten worden. Overleg met de S.E.V. aan welke stichting de gelden zijn toegevoerd heeft geleid tot de conclusie dat deze pensioenbreuk niet volledig geheeld wordt. In casu gaan de krijgsmachtpredikanten er dan op achteruit vergeleken bij de situatie voor 1 januari 1984.

6. Tijdens de twee vergaderingen per jaar van de commissie wordt uitvoerig gerapporteerd door de daarbij genodigde krijgsmachtpredikanten. Naast onderwerpen zoals genoemd in dit verslag onder de punten een tot en met vijf wordt uitvoerig gesproken over de invulling van hun werk. Over dit thema werd op 26 en 27 november 1987 een conferentie gehouden te 'Beukbergen' in Huis ter Heide.

Onderwerpen waren:

- a. GV-lessen: vormingswerk of catechisatie
- b. Krijgsmachtpredikanten en oecumene in de krijgsmacht
- c. Krijgsmachtpredikanten en hun kerk.

Ten aanzien van dit laatste onderwerp valt op te merken, dat, hoewel krijgsmachtpredikanten de kerken op vele plaatsen op allerlei manier dienen, de belangstelling voor hun werk gering is. De situatie is weliswaar niet zo erg als bij andere kerkgenootschappen, waar de band tussen krijgsmachtpredikant en kerk soms volledig teloor is gegaan, echter ook binnen onze kerken is verbetering nodig.

7. Tijdens een aantal vergaderingen is gesproken over de kerkelijk geïnstitueerde gemeenten te Seedorf en Hohne-Langemannshof in de Bondsrepubliek West-Duitsland. Afgesproken is te bevorderen dat leden van de Christelijk Gereformeerde Kerken en Nederlands Gereformeerde Kerken zich op die adressen in voorkomend geval als lid aanmelden. Een voorstel daartoe voor wat betreft leden van onze kerken is gevoegd als bijlage.

8. Samenvattend kan gesteld worden dat het werk van de commissie op weinig problemen stuit. Toch behoeft het werken onder militairen het gebed tijdens de kerkdiensten van onze kerken.

Namens de Commissie
De secretaris
Mr. C.H. Blok
Luitenant-kolonel

Bijlage bij Rapport van de Commissie van de NG Kerken voor de geestelijke verzorging van militairen.

Het COGMA heeft geen formele banden met de Landelijke Vergadering van Nederlands Gereformeerde Kerken, reden dat de Commissie als bijlage bij haar rapport het volgende voorstel de vergadering voorlegt.

1. Inleiding

Het COGMA heeft in het verleden contact gelegd met de kerkeraad van de Nederlands Protestantse gemeente te ZEVEN/SEEDORF. De Synode van de Christelijk Gereformeerde Kerken heeft in 1980 besloten officieel contact te leggen met deze gemeente en haar wijkgemeente te BERGEN/HOHNE. Postadres van de gemeente is: Brakeweg 26, 2730 ZEVEN West Duitsland; wijkgemeente p/a Gevo-centrum NAPO 871, 3509 VP Utrecht-veldpost.

2. Voorstel

Op gelijke wijze als de Christelijk Gereformeerden formeel contact te leggen met de kerkeraad van betrokken gemeente. Te bevorderen dat in het jaarboekje van de NG Kerken deze kerk wordt vermeld, opdat leden van onze kerken daar hun attestatie kunnen afgeven.

3. Toelichting

De gemeente is geïnstitueerd op 8 maart 1964 voor de protestantse militairen en hun gezinnen. Hun orde wordt hierbij gevoegd. Van deze gemeente zijn sindsdien verscheidene militairen en hun gezinnen uit onze kerken lid geweest of zijn dat op dit moment. Hun inbreng is daar steeds gewaardeerd. Met de Hoofdlegerpredikant die de legerpredikant aanwijst, die de gezinnen daar verzorgt, is overeengekomen dat daarvoor alleen rechtzinnige, schriftgetrouwe predikanten gekozen zullen worden. De kerkeraad daar zou zich verheugen, zo is het COGMA in gesprekken gebleken, als hij ook in officieel contact met onze kerken zou staan en vermeld zou worden als het adres, waar militairen uit onze kerken zich met attestatie kunnen melden.

vakantie vieren vrienden maken christen zijn

Met ruim 20 andere jongeren op sjouw door de Zweedse oernatuur. Een kampvuur op een verlaten Portugees strand. Leren surfen en zeilen in Friesland. Met een hele groep te gast bij vriendelijke Roemenen. Samen je potje koken, bakken op het strand,

Foto's: George Burggraaff b.f.n.

bergen beklimmen, genieten op een terrasje, zweten op de mountainbike, eindeloos kletsen... Een Aktieve Vakantie doe je altijd samen. Samen met jongeren van jouw leeftijd. Vandaar dat je aan een Aktieve Vakantie vaak een paar nieuwe vrienden of vriendinnen overhoudt!

Wanneer je bovendien weet dat Aktieve Vakanties zo'n 95 vakanties in 20 landen organiseert, dat je kunt kamperen, wandelen, rondtrekken met busjes, of genieten in vakantiehuizen en dat in een Aktieve Vakantie de tijd wordt genomen voor bijvoorbeeld een bijbeloverdenking en gesprekken over geloofsvragen, dan weet je waarom een Aktieve Vakantie 'meer dan gewoon weg' is.

**aktieve vakanties
meer dan gewoon weg**

Vraag gratis de uitgebreide brochure Aktieve Vakanties 1991 aan.

Naam: _____ m/v

Adres: _____ tel: _____

Postcode en plaats: _____

Opsturen naar: Aktieve Vakanties, postbus 190,
3370 AD Hardinxveld-Giessendam (01846-17855).
Aktieve Vakanties is een onderdeel van Youth for
Christ-Nederland.

D. Holwerda, Zuidhorn

Efeze 1 en Galaten 3

Geprezen zij de God en Vader van onzen Heer, Jezus Christus, die ons in Christus heeft gezegend met een keur van geestelijke zegen in de hemelse oorden, omdat¹ Hij ons in Hem vóór de grondlegging der wereld ertoe had uitgekozen heilig en onberispelijk voor zijn aangezicht te wezen. Ef. 1, 3.4

Herkenningsmelodie

Vele vaste radio-programma's worden ingeleid met een 'herkenningsmelodie'. ('Tune' zegt de huidige, meer en meer verengelsende generatie.) Op zondagmorgen 'Groot Nieuws' van de EO, op zaterdagmiddag 'Lang leve de opera' van Veronica. En voor de dagen daartussen zou u er waarschijnlijk nog ettelijke naast weten te noemen. Ze beginnen met een wijsje waaraan men weet – zonder dat nog iets is gezegd – : nu komt dat en dat programma weer. En als u van plan was dit te horen, maar toevallig uw aandacht even bij iets anders had – bij de krant of bij de kinderen – dan brengt het bekende melodietje u op tijd weer waar u wezen wilde. Hoe oud dit attentiesein in de radio-wereld is, zou ik niet weten te zeggen. Het principe is zeker veel ouder dan de radio.

Leidmotief

Richard Wagner, een opera-componist uit de vorige eeuw, is nl. o.a. bekend geworden door zijn consequent gebruik van z.g. 'Leitmotive'. Zulke leidmotieven hebben trouwens een *diepere* binding met wat ze aankondigen dan de herkenningmelodieën van de radio. Bij een leidmotief vindt nl. een bepaalde grondgedachte haar muzikale uitdrukking in een bepaald thema. En zo vaak deze grondgedachte in de opera weer naar voren komt, keert dat muzikale thema terug. Die bepaalde melodie is dus draagster van een gedachte die als een rode draad door de opera loopt. Wel, wij kunnen de sporen van een dergelijk appèl op wat in ons geheugen ligt opgeslagen, nog veel verder terug vervolgen. De schrijvers van het NT – trouwens ook die van het OT – maken nl. nogal eens van zo'n leidmotief gebruik, maar dan uiteraard in wóorden.

Mattheüs

Een goed voorbeeld vinden we in het tweede hoofdstuk van het evangelie van Mattheüs. Het kind Jezus is met zijn ouders naar Egypte uitgeweken om aan het zwaard van Herodes te ontkomen. Na enige tijd sterft Herodes. Dan komt een engel Jozef daarvan op de hoogte brengen met deze woorden: „Sta op, reis naar het land Israël, want zij die het kind naar het leven stonden, zijn gestorven” (v. 20). Hier kleedt Mattheüs die boodschap aan Jozef in dezelfde bewoordingen die de Heere in Ex. 4, 19 tegen Mozes bezigt. Deze was nl. voor den Farao naar Midian gevlucht. En dan komt na de dood van dien Farao

God hem zeggen: „Keer terug naar Egypte, want alle mannen die u naar het leven stonden, zijn dood”. U hoort de overeenkomst! Tegen Mozes heet het: „ga terug naar Egypte, want allen die u naar het leven stonden, zijn dood”, tegen Jozef: „ga terug naar Israël, want die het kind naar het leven stonden, zijn dood”. Wie met een Schriftgevoelig oor naar Mattheüs luistert, weet nu: hier verlaat opnieuw een Mozes-figuur zijn tijdelijke woonplaats, en gaat op pad om Gods volk te verlossen; om – zoals het even tevoren (v. 15) bij Mattheüs heet – 'Gods zoon' – en dat is Israël – „uit Egypte te roepen”. En ook die benaming, 'Gods zoon', voor Israël heeft Mattheüs via Hosea ontleend aan hetzelfde Exodus 4, en wel aan v. 22! U ziet daaraan, hoe zo'n nieuwtestamenteisch schrijver soms uit meer dan één trekje in zijn woordkeus laat merken, welke passage uit het OT hem voor ogen staat. Hij gebruikt, om zo te zeggen, twee leidmotieven naast elkaar. Zo komen wij des te gemakkelijker in het spoor van zijn gedachten.

Paulus

Ook de apostel Paulus werkt in de boven uit Ef. 1 aangehaalde verzen met leidmotieven. Ook hij kiest bewust bewoordingen die een grijs verleden van Israël in herinnering roepen. Hij prijst nl. onzen God, den Vader van Jezus Christus, omdat Hij ons *gezegend heeft in Jezus Christus*. Die uitdrukking nu, 'zegenen in iemand', is in de bijbel vastgepind op één bepaalde figuur, nl. *Abraham*. Of eigenlijk moeten we het iets ruimer stellen: op *Abraham* en diens zaad. Abraham krijgt in Genesis tweemaal van den Heere te horen: „in u zullen alle volken der wereld *gezegend worden*” (12, 3; 18, 18). Eénmaal heet het: „in uw zaad zullen alle volken *gezegend worden*” (22, 18). En deze belofte wordt naderhand doorgetrokken naar Izak (26, 4) en Jakob (28, 14). In het NT vinden we deze formulering behalve hier in Ef. 1 nog slechts twee maal, en wel éénmaal bij Paulus en éénmaal in een rede van Petrus. In Gal. 3, 8 citeert Paulus nl. voluit Gen. 12, 3. En Petrus doet in Hand. 3, 25 hetzelfde met Gen. 22, 18. Er is dus geen twijfel mogelijk: als Paulus zich in Ef. 1 zó uitdrukt, „God heeft ons *in Jezus Christus gezegend*”, dan ziet hij vervuld *de belofte aan Abraham* „in u zullen alle volken gezegend worden”.

'Kortsluiting'

Men bemerkt, dat Paulus de zaak 'kortsluit' door zomaar, zonder woord zonder wijs, 'Abraham' te vervangen

door 'Jezus Christus'. Toch is dat niet zo bevreemdend, als we bedenken, dat hij *vroeger al eens* uitvoerig over die zegenbelofte aan Abraham, en over Christus' rol in de vervulling daarvan, geschreven had; en wel in hoofdstuk drie van de brief aan de Galaten, een brief die enkele jaren vóór die aan Efeze² is geschreven.

Gal. 3, 6-14

In Gal. 3 had de apostel eerst (v.8) gesteld: „de Schrift³ heeft, omdat ze vooruit zag, dat God de heidenen uit geloof rechtvaardigt, aan *Abraham* vooruit het blijde nieuws verteld: 'In u zullen alle volken gezegend worden' (Gen. 12, 3). Pas verderop in zijn betoog had hij toen gezegd: „Christus heeft ons uit de vloek van de wet losgekocht” (v. 13), „opdat de zegen van Abraham *in Jezus Christus* de heidenen zou bereiken” (v. 14). Daar, in Gal. 3, had hij dus met zoveel woorden duidelijk gemaakt, dat het gezegend worden van de heidenen *in Jezus Christus* een vervulling was van de belofte van het gezegend worden der volken *in Abraham*. Wel, nu de apostel eenmaal in Gal. 3 zo breed over dit onderwerp had geschreven, daarbij Gen. 12, 3 in extenso aanhalend, kon hij in Ef. 1 volstaan met een korte aanduiding op dit punt. De bewoordingen van Gen. 12, 3 ('zegenen in...') overnemend, kon hij daarin aanstonds de naam 'Abraham' vervangen door 'Christus'.

Een tweede leidmotief

Overigens laat ook Paulus – juist als Mattheüs in hfdst. 2 – het niet bij één leidmotief. Er volgt nog een tweede. En ook daarmee leidt hij onze gedachten naar *Abraham*. Als hij nl. Gods bedoeling met deze zegen omschrijft, dan gebruikt hij de woorden „opdat wij heilig en onberispelijk zouden zijn voor zijn aangezicht”. En dat is onmiskenbaar een zinspel op Gen. 17, 1, waar de Heere met Abram zijn verbond gaat sluiten, en dan tegen hem zegt: „wandel voor mijn aangezicht en wees onberispelijk”. Tot dit verkeren 'voor Gods aangezicht', d.w.z. in zijn onmiddellijke nabijheid⁴, als hofdienaar, om zo te zeggen, had de Heere eertijds *Abraham* uitgekozen. Maar Paulus stelt, dat *wij* daartoe toen werden uitgekozen. Gods keus gold volgens hem niet alleen Abraham persoonlijk, maar in hem heel diens nakomelingschap. En daarmee is de apostel geheel in de lijn van het OT. De voorkeurspositie die God aan Abraham en de andere aartsvaders gaf, wordt daar vaak voorgesteld

als inhoudende Gods verkiezing van *heel het volk* van Abraham: Dt. 4, 37; 7, 7.8; 10, 15; Ps. 105, 6; Jes. 41, 8.9. Ook Zacharias heeft de roeping van *het volk* „God te dienen in heiligheid en gerechtigheid voor zijn aangezicht” (Lc. 1, 74.75) afgeleid uit de roeping van Abraham hiertoe. En tot dat volk behoren, zo stelt Paulus het in Gal. 3, 29, door het geloof ook wij. In Abraham koos God *ons* uit voor 'een onberispelijk leven in Gods onmiddellijke nabijheid', zo wil de apostel zeggen.

„In de hemelse oorden”

En eigenlijk heeft hij op dat à la Abraham verkeren van ons in Gods nabijheid al even vooruitgegrepen, toen hij het vlak daarvoor had over ons gezegend zijn in Jezus Christus. Aan die zegen in Christus voegde hij nl. toe de woorden „in de hemelse oorden”, in Gods hemelpaleis, om zo te zeggen. *Wij* bij God in de hemel? Krasse taal; al te kras, zouden wij geneigd zijn te zeggen. Maar Paulus meent, wat hij zegt. Hij herhaalt het nog eens in Ef. 2, 6⁵. Die uitdrukking is echter alleen maar gewettigd door de toevoeging „in Jezus Christus”. Vandaar, dat Paulus ook nu erbij zegt: „in Hem”. Abraham ruimt het veld voor zijn groten nakomeling. Want alleen *in Jezus Christus*, d.w.z. door het geloof in Hem, zijn wij zonen van Abraham. Delend in zijn zegen niet alleen, maar ook delend in zijn bestemming.

„Vóór de grondlegging der wereld”

Paulus heeft het verder nodig gevonden die verkiezing van Abraham – en in hem van ons – te dateren met de woorden „vóór de grondlegging der wereld”. Al weer vele jaren geleden⁶ heb ik op grond van een vergelijkende exegese van de meeste hier in geding zijnde Schriftplaatsen gemeend de nieuwtestamentische term 'grondlegging der wereld' te moeten betrekken op de uitleiding van Israël uit Egypte. In eerste instantie had ik daar voor Ef. 1, 4 reeds aannemelijk gemaakt, dat ook hier de term 'grondlegging der wereld' wel zou slaan op het begin van Israëls volksbestaan. Pas later⁷ heb ik t.a.v. deze tekst erop gewezen, hoe hier door twee significante uitdrukkingen onze aandacht gefixeerd wordt op *Abraham*. (Zakelijk dus hetzelfde als wat ik hierboven heb betoogd.) Daarmee was nog te meer waarschijnlijk geworden, dat Paulus hier de bewuste term inderdaad heeft gebezigd voor het uittochtsgebeuren. Toch valt er bij nader inzien nog iets meer van deze plaats te zeggen.

Waarom die datering?

Men vraagt zich nl. af: waarom moet dat 'vóór de grondlegging der wereld' er eigenlijk nog bij? Als Paulus onze verkiezing ziet als een *verkiezing in Abraham*, dan behoeft toch deze *nauwkeurige* datering op Abraham niet nog eens te worden aangevuld

met de *veel minder nauwkeurige* datering 'vóór de uittocht'?

Eerst een vergelijking met Gal. 3 maakt duidelijk, wat *de functie* is van die woorden 'vóór de grondlegging der wereld', d.i. vóór de uittocht.

Gal. 3, 15-18

Wij zagen hierboven, dat in Ef. 1 de zinswending 'gezegend in Christus' een korte herinnering is aan Paulus' brede uiteenzetting over het 'zegenen in Abraham' uit Gal. 3, 6-14. Wel, zo geldt voor de datering 'vóór de grondlegging der wereld': ze is een korte herinnering aan Paulus' betoog in Gal. 3, 15-18.

De uitleiding van Israël uit Egypte stond in het teken van het „Hem dienen in de woestijn”, werd m.a.w. beheerst door *de wetgeving op Sinai*. Men zal zich herinneren, dat Ds. C. Vonk, door mijn argumenten overtuigd, mijn uitleg van de term 'grondlegging der wereld' heeft overgenomen, maar onder verwijzing naar Ex. 3, 12 heeft voorgesteld als kernachtige omschrijving van dit begrip 'grondlegging der wereld' te kiezen 'Horeb'.⁸ Wat hier volgt is een argument te meer hem hierin te volgen.

Ter bestrijding immers van zijn judaïstische tegenstanders relateert Paulus in Gal. 3, 15-18 die wetgeving op Horeb chronologisch aan de belofte aan Abraham in Gen. 12, 3.

Judaïsme verworpen

De Judaïsten beweerden: het heil, in Jezus Christus verschenen, is eigenlijk alleen maar voor Israël. Willen heidenen erin delen, dan moeten ze zich door besnijdenis en wetsonderhouding laten inlijven in het volk van Abraham.

„Niets daarvan!”, zegt Paulus in Gal. 3, evenals in Rom. 4. „Niets daarvan! Abraham werd door het *geloof* alleen gerechtvaardigd. Dat gebeurde nog vóór hij besneden werd”, zo betoogt hij in Rom. 4. „Dat gebeurde nog vóór dat de wet op Horeb werd afgekondigd”, zo betoogt hij in Gal. 3. De belofte dat in hem alle volken gezegend zouden worden, kreeg Abraham als *onbesneden*, als *heiden*, als iemand, die *zonder de wet* leefde. En op die toén en zó aan hem gegeven belofte heeft wat later bij de Horeb gebeurde niet de minste invloed meer. Die belofte aan Abraham, die schenking bij testament, lag vast. Daar kon de wet, aan Israël bij de uittocht gegeven, niets meer aan veranderen of op afdingen. „Ik wil maar zeggen: dat testament, al *eerder* door God bekrachtigd, kan door de wet, die pas vierhonderddertig jaar *later* kwam, niet ongeldig worden gemaakt, zodat ze de belofte zou uitschakelen. Want als de erfenis wordt toegewezen op grond van de wet, dan gebeurt het niet langer op grond van de belofte. Maar aan Abraham heeft God nu juist door de belofte zijn schenking gedaan” (Gal. 3, 17.18).

De datering uit Ef. 1, 4 in haar functie verstaan

Pas vanuit Gal. 3, waarheen de apostel zélf – en dat bewust m.i. – onze gedachten leidt doordat hij èn daar èn hier – en dat enkel op deze twee plaatsen! – Gen. 12, 3 in geding brengt, verstaan wij, waarom hij in Ef. 1, 4 de datering „vóór de grondlegging der wereld” toevoegt: ze is een korte herinnering aan de in Gal. 3 breed uiteengezette *prioriteit van de belofte aan Abraham t.o.v. de wetgeving op Horeb*. Paulus heeft in deze woorden nog eens kort willen vastleggen, dat het onmogelijk Gods bedoeling geweest kan zijn de tot *geloof* gekomen heidenen te binden aan *de wet van Mozes*⁹. Wel, als de apostel zélf ons deze weg wijst tot een *in haar functie* verstaan van de datering 'vóór de grondlegging der wereld' in Ef. 1, 4, zullen we ons dan maar niet door dezen gids laten leiden?

Noten

1 Het woord 'kathoos', dat hier in het Grieks staat, ontwikkelt zich in betekenis van 'zoals' naar 'omdat'. Als een later gebeuren met een eerder gebeuren gezegd wordt *overeen te stemmen* ('zoals'), dan wordt daarmee meermaals gesuggereerd, dat het latere uit het eerdere *oorzakelijk voortvloeit* ('omdat'). Zo heeft NBG in 1 Cor. 5, 7 en hier in Ef. 1, 4 gekozen voor de weergave 'immers'.

2 Zoals bekend zal zijn, staat het niet vast, of wat wij de brief aan Efeze noemen, werkelijk een brief aan de gemeente in Efeze is. De woorden 'te Efeze' in 1, 1 ontbreken in een heel aantal belangrijke handschriften. Sommigen denken, dat wij hier te maken hebben met de verloren gewaande brief aan Laodicea, vgl. Col. 4, 16. Wel is duidelijk, dat deze brief in dezelfde periode van Paulus' leven te dateren is als die aan Colosse, naar men aanneemt in de jaren 61-63. De brief aan de Galaten daarentegen dateert men gewoonlijk in de tijd van Paulus' driejarig verblijf in Efeze (54-57). Zelfs als men haar vanuit Corinthe geschreven acht, komt men toch nog altijd op een datum uit vóór 61.

3 'De Schrift' wordt hier zozeer verpersoonlijkt, dat ze eigenlijk in de plaats treedt van haar Auteur.

4 Abraham wordt daarmee 'Gods vriend' (Jes. 41, 8). En 'vriend' heette oudtijds de vertrouwensman van den koning, zijn persoonlijke raadgever (vgl. Gen. 26, 26; 2 Sam. 15, 37 en 1 Kron. 27, 33; 1 Kon. 4, 5; zie ook Ex. 33, 11). Zo begrijpen wij het gebeuren in Gen. 18, 16-33. Later geeft Jezus zijn discipelen deze titel, Joh. 15, 15.

5 Hier blijkt, dat de Vader Christus' verlangen, uitgesproken in Joh. 17, 24 („Ik wil dat waar Ik ben ook zij die Gij Mij gegeven hebt, bij Mij zijn om mijn luister te kunnen zien”), heeft ingewilligd.

6 In vijf nummers (41-45, 9 juli – 6 aug. 1955) van de 30ste jaargang van het weekblad 'De Reformatie'. Later zijn deze vijf artikelen, gebundeld onder de titel 'Wat betekent de term 'Grondlegging der wereld' in het Nieuwe Testament?', verschenen bij Boersma, Enschede.

7 In mijn recensie van H. Venema, *Uitverkiezen en uitverkiezing in het Nieuwe Testament*, in 'Opbouw', 9de jaargang, blz. 262, 270, 278.

8 Ds. C. Vonk, *De voorzeide leer*, I A, Barendrecht 1960, noot 88 op blz. 514.

9 Vgl. ook Ef. 2, 15.

Persschouw

O. Mooiweer, Enschede

In 'ECCLESIA' – v/h 'Kerkblaadje' – Orgaan van de Stichting Vrienden van Dr. H.F. Kohlbrugge troffen wij onderstaand artikel aan:

Dr. S. GERSSEN (†): PONTIUS PILATUS

Telkens weer wordt in deze lijdensweken zijn naam genoemd. Trouwens, er gaat geen zondag voorbij of hij wordt in de kerk den volke openlijk bekend gemaakt. Immers, onder zijn regering werd de Here Jezus veroordeeld tot de kruisdood en in de 12 Artikelen wordt Pilatus genoemd om aan het lijden van Christus de kracht en het gezag van een historisch feit te geven. Zo is hij bekend geworden en gebleven, niet vanwege zijn eigen belangrijkheid, maar omdat hij vrijmachtig ingeschakeld werd in het verlossingswerk van God. Hij dient zijns ondanks de verkondiging van het evangelie. Dat is ook het enige belangrijke wat van hem te zeggen valt. Hij was stadhouder van Judea van 26-36 na Christus en in die kwaliteit de vijfde sedert Judea onder rechtstreeks bestuur van Rome kwam. Nog afgedacht van de rol die hij gespeeld heeft in de rechtszaak van Jezus heeft hij in de geschiedenis geen beste reputatie. In de bronnen wordt hij getekend als een man die eigenmachtig en onverbiddelijk optrad, daarbij omkoopbaar was en zodoende heel wat gewelddaden op zijn naam heeft staan. Bovendien was hij een slecht psycholoog, die er niet in geslaagd is de volksaard van de Joden aan te voelen en daardoor de ene blunder na de andere sloeg. Als Romein zag hij ook zó uit de hoogte op de Joden neer, dat hij zich nooit enige moeite heeft getroost om hun gunst te winnen. Daardoor werd hij als stadhouder een mislukking. Nog maar nauwelijks was hij aan de regering of hij beledigde de Joden door beelden van de keizer in Jeruzalem te laten plaatsen. Wie maar even nadacht zou begrijpen, dat een rechtgeaarde Jood dat nooit zou nemen. Ze smeekten dan ook wel vijf dagen dat hij deze ergernis weg zou nemen, maar Pilatus was daartoe niet bereid. Hij liet zelfs zijn soldaten aantreden om deze smekende Joden neer te slaan, maar ze waren onvervaard en ontblootten hun borst om hierop het staal op te vangen. Daarvoor moest Pilatus zwichten, maar de verhouding was voorgoed bedorven. Toen hij later een nieuwe waterleiding wilde bouwen, aarzelde hij niet daarvoor ge-

bruik te maken van geld uit de tempelschat, wel een uitgezocht middel om de Joden te sarren. Weer vond een betoging plaats om Pilatus te pressen van deze maatregel af te zien, maar dit keer liep het minder goed af. Soldaten in burger hebben met knuppels die ze onder hun mantels verborgen hadden de protesterende menigte uit elkaar geslagen.

Lucas 13:1 vertelt ons van Galileëers, wier bloed Pilatus met hun offeranden gemengd had. Dat had een ernstig conflict met Herodes ten gevolge, want daarmee had Pilatus zijn bevoegdheden overschreden; hij had immers alleen gezag in Judea, terwijl Herodes aangesteld was over Galilea. Pas toen hij Herodes erkende in het proces van Jezus, werd de verhouding hersteld. In het jaar 36 bracht zijn wreedheid hem ten val.

Volgens een oud volksgeloof was in de dagen van Mozes tempelgereedschap begraven op de berg Gerizim en terwijl een Samaritaans priester bezig was deze heilige voorwerpen aan de menigte te tonen, hakte Pilatus erop in en vielen er vele slachtoffers. Waarschijnlijk heeft Pilatus hier politieke gevaren vermoed, terwijl de gebeurtenis een zuiver religieus karakter droeg. Uit onverstand en onwil om te begrijpen heeft hij telkens weer de plank misgeslagen. De stadhouder Vitellius van Syrië heeft hem toen afgezet en hem naar Rome gezonden om zich voor deze misdaad te verantwoorden voor de keizer. De overleving vertelt, dat hij de doodstraf ontliiep door zelfmoord te plegen.

De legendevorming heeft zich al spoedig van Pilatus meester gemaakt. Ook in de apocriefe evangeliën is heel wat over hem te vinden. Er zou b.v. ontdekt zijn, dat Pilatus onder zijn mantel de rok zonder naad droeg, die hij van de prijswinnaar bij het dobbelspel op Golgotha had gekocht. Ook wordt verteld, dat zijn lijk in Zwitserland van de zgn. Pilatusberg zou geworpen zijn in het daaronder liggende meer, waar het steeds storm en onweer zou veroorzaken. Op Goede Vrijdag zou de duivel hem steeds weer naar de top van de berg slepen om in de laag neerhangende wolken zijn handen opnieuw in onschuld te wassen. Zijn vrouw is er in de legende beter afgekomen, uiteraard omdat ze in de droom zoveel geleden had om Zijnentwil. Origenes weet tenminste te vertellen, dat ze later christin zou worden zijn. Onder de naam Claudia Procula is ze door de Griekse Kerk heilig verklaard. Tertullianus meent zelfs, dat Pilatus zelf later toetrad tot het christelijk geloof. Hij zou zelfs, volgens sommigen, als martelaar voor Christus gestorven zijn. Zo wordt hij door de Aethiopische Kerk als martelaar vereerd. Zo hebben de gedachten zich op allerlei wijze met hem beziggehouden. Voor ons is de troost deze, dat Christus onschuldig onder de wereldlijke rechter veroordeeld is, opdat wij in het gericht Gods zouden worden vrijgesproken.

Boekbespreking

O. Mooiweer, Enschede

Delen in het heil

Delen in het heil – Over de toeëigening van het heil in Christus – Dr. W.H. Velema (red.), Drs. W.J. Quist, Dr. C. Trimp en Dr. W. Verboom. Uitgeverij Kok-Voorhoeve – Kampen. 85 pag – f 16,50.

Wij vinden in dit boekje de vier tijdens themadagen van de Theologische Universiteit van de Christelijke Gereformeerde Kerken gehouden voordrachten gebundeld. Het gaat daarin om de vraag hoe een mens deel krijgt aan het heil, dat door Christus op Golgotha verdiend is. Hoe is de Geest van Christus daarin actief? Wat is de plaats van de mens daarbij? Wat is de aard van het geloof en de functie van de verkondiging in dat kader? Welke taak heeft in dat proces het verdere pastoraat waar het zich toespitst op de enkeling in de gemeenschap van de kerk?

Drs. W.J. Quist schrijft dan over de toeëigening van het heil in de brieven van Paulus. Hij maakt goede opmerkingen en belicht verschillende facetten van het gekozen onderwerp. We nemen zijn samenvatting over: „Ten eerste: De Here God Zelf neemt – door zijn Geest – de toeëigening des heils ter hand, krachtig en trouw. Daarbij gebruikt Hij Woord, water en wijn als de middelen waardoor Hij ons verzekeret van zijn genade en liefde in Christus. De mens wordt bij dit alles niet gedepersonaliseerd of uitgeschakeld, maar juist als persoon ingeschakeld en actief gemaakt”.

Het heeft ons eigenlijk verwonderd, dat de schrijver geen aandacht heeft geschonken in dit verband aan wat Paulus schrijft aan Titus: „Want de genade Gods is verschenen, heilbrengend voor alle mensen...” (Titus 2:11). Als Quist ook het daaropvolgende in Titus 2 erbij betrokken had en nader had geëxegeseerd, zou hij bepaalde zaken van de heilsorde op een rijtje hebben kunnen zetten. Want met Christus komen zijn gaven mee! Voorts heeft Gods filantropie een pedagogische trek! Verder laat de apostel Paulus duidelijk in zijn brieven merken, dat de verwachting van de voltooide komst van de Heer van essentieel belang is voor de toeëigening van het heil.

Als dat niet het volle aksent ontvangt wordt de spiritualiteit gemist en verzandt het geheel in een dorre dogmatische beschouwing.

Dan is de mens met zichzelf bezig in het hier en nu terwijl de betrokkenheid op de nieuwe wereld wordt gemist. Dan ontbreekt de eschatologische spanning. Deze notie hebben wij helaas gemist in de bijdrage van Drs. Quist.

Dr. C. Trimp handelt over de toeëigening van het heil in het perspectief van historie en konfessie. Hij gaat summier na wat in diverse konfessies over dit thema is gereleveerd. Het onder-richt van Luther en Calvijn komt nader aan de orde. De bediening van Woord en beide sacramenten neemt een centrale plaats in wanneer Trimp zijn betoog toespitst op de BELOFTE: de goede boodschap waarin God met zijn heil naar ons toekomt.

Maar wij hebben een nadere beschouwing over de dominerende rol van de kerk als lichaam van Christus gemist. Het gaat nl. niet alleen om de individuele mens. De gemeente van Christus is daarbij voluit betrokken.

De gave van de H. Geest is een geschenk aan *de gemeente* en de prediking van het evangelie is een zaak van *de kerk*! Calvijn ziet een onverbreekelijke band tussen Geest – Woord – Kerk. Het lichaam van Christus is een door de Geest in het aanzijn geroepen, met de Geest vervuld en door de Geest geleid 'organisme'. En wij hebben deel aan de Geest in zover wij daaraan deel hebben. Verder levert Trimp ons een goed en sluitend verhaal waarmee wij onze winst kunnen doen.

Dr. W.H. Velema schrijft over de toeëigening van het heil in de prediking. Hij noteert, dat in de hedendaagse vakliteratuur veel aandacht wordt gevraagd voor de hoorder. Het gaat dan om de mens in de prediking. Maar daarmee is volgens Velema nog niet het onderwerp van dit opstel geraakt. Hij besteedt dan zelf ook in zijn bijdrage aandacht aan de mens, maar formuleert het als: de mens aan wie de Geest het heil toeëigent. Inderdaad. Maar Trimp heeft in zijn bijdrage gememoreerd, dat het ook gaat om de mens en om de vraag naar de functie van de mens en het geloof van de mens in dat heilproces. In een voorlopige konklusie zegt Dr. Velema, dat wij ons moeten wachten voor een selekte benadering van het geloof alsof wij nooit over ervaringen en gewetenssituaties zouden mogen spreken. Geloof is toch leven en daarom beleven! Maar wij moeten aan de andere kant, zo poneert hij, ons ervoor wachten deze ervaringen tot norm voor de verkondiging te maken. Dan wordt het een systeem, dat wij aan de prediking van het evangelie opdringen. Velema aanvaardt wel het noemen van kenmerken als tekenen van het levend zijn van het geloof en refereert daarbij o.a. aan Jacobus, die over een dood geloof spreekt. Toch vind ik, dat hier gevaren dreigen.

De mens houdt zo gauw zich meer bezig met zijn geloof dan dat hij ziet

op Christus en de belofte van het evangelie. Verder ben ik in tegenstelling tot Dr. Velema niet zo gecharmeerd van het spreken over onderscheidingen binnen het geloof. Ik vrees, dat daardoor het gebrek aan vrijmoedigheid wordt gedekt.

Dr. W. Verboom heeft het tot slot van dit boek over de toeëigening van het heil in het pastoraat. Hij stelt terecht, dat de Heilige Geest Zich juist in zijn toepassend werk van mensen wil bedienen. In de praktijk van het gemeenteleven hangen prediking en pastoraat samen en wel heel nauw. Als het goed is, is de prediker op zondag en door de week pastoraal bezig als herder en leraar. Verder geeft Verboom een schets van enkele modellen, die wij in de praktijk van het pastoraat tegenkomen: het zgn. arrivé-model, het onverschilligheidsmodel, het aktivistische

model, het passivistische model, het aanvechtingsmodel en het groei-model. In deze schets zitten waardevolle elementen. Maar er zijn ook punten, die kritiek oproepen.

Als de schrijver het zgn arrivé-model bespreekt (dat is de houding van iemand, die op een oppervlakkige manier ervan uitgaat, dat je automatisch deel hebt aan het heil in Christus) brengt hij naar voren, dat zo iemand eraan ontdekt moet worden, dat het allemaal niet zo vanzelfsprekend toe-gaat in de toeëigening van het heil. Je moet nl. bekeerd worden. Maar bestrijdt Verboom zo niet het ene kwaad (het automatisme) met het andere (passivisme)?

Aan het eind van zijn bijdrage geeft Dr. Verboom aan, dat zelfkennis voor de pastor onmisbaar is. Hij moet ook zelf van genade leven. Daarom is ambtelijke ootmoed vereist! Toeëige-

Neem nou ons hoofdartikel

Een krant met bescheiden middelen, het ND. Er valt dus best wat op aan te merken. Maar op sommige zaken bezuinigen we niet.

Neem nou ons hoofdartikel. Natuurlijk zouden ook wij kunnen volstaan met zo'n één-kolommertje van een regel of dertig, waarmee sommige kranten menen hun lezers te kunnen voorlichten.

Het ND neemt zijn lezers echter serieus. Dat betekent dat we onze mening onderbouwen met argumenten. In het hoofdartikel. Maar ook op onze opiniepagina bijvoorbeeld. **Soms is minder meer.**

Ja, ik wil graag eens op m'n gemak kennismaken met het Nederlands Dagblad. Bezorgt u mij de krant daarom vier weken voor slechts f 12,50.

Naam:

Straat:

Pc/plaats:

Telefoon:

Bank/giro:

Deze bon in een open envelop zenden aan: Nederlands Dagblad, antwoordnummer 1004, 3770 VB Barneveld. Een postzegel is niet nodig. Bellen mag natuurlijk ook: 03420-10720 (afdeling abonneeservice). OP

Nederlands Dagblad

Gereformeerd gezinsblad

ning van het heil – het is een precaire en tere zaak. Want het gaat daarbij om het werk van de Heilige Geest IN de mens!

Alles samenvattend komen wij tot de konklusie, dat dit boekje een indruk geeft van de fundamentele overeenstemming, die in bepaalde kringen van de zgn. gereformeerde gezindte over dit onderwerp heerst. Onze bespreking bevat verschillende kritische notities. Maar dat doet niets af van onze waardering voor deze bundel. Hierin wordt ons voldoende stof geboden, die ons van dienst kan zijn bij de voortzetting van de discussie over dit onderwerp!

Commissie Reformatische Studieavonden

Deze commissie, ontstaan vanuit de Geref. Vrijg., Chr. Geref. en Ned. Geref. Kerken in de regio Den Haag, belegt een aantal studieavonden over geloof en samenleving. De eerstvolgende bijeenkomst is:

Donderdag 21 maart 1991

Dr. C.J. Verplanke, RIDDERKERK: *Grenzen aan burgerlijke gehoorzaamheid?*

Het gebod om de overheid te eren is ons zeer vertrouwd. Wanneer komt echter de burgerlijke ongehoorzaamheid in zicht? De inleider bij dit onderwerp, dr. Verplanke, was burgemeester van Ridderkerk. De avond wordt gehouden in het gebouw van de Chr. Geref. Kerk te Den Haag-Zuid, Rijnvis Feithlaan 114, 2533 GG Den Haag, te beginnen om 20.00 uur. Info: 070-3997649.

Jaarverslag 1990 van de Stichting voor Jeugdzorg en Maatschappelijk werk

Op 30 juni was het twintig jaar geleden dat de Stichting werd opgericht. Vanwege zijn grote verdiensten voor de Stichting benoemde het bestuur mr. C.W. Bakker bij de viering van dit jubileum tot erevoorzitter van de Stichting. Het jubileum was vooral aanleiding tot het voeren van verschillende acties om aan het werk van de Stichting meer bekendheid te geven. In de kerkelijke pers stelden de medewerkers zich voor en tijdens de ontmoetingsdag werd in een bijprogramma gelegenheid gegeven kennis te maken met de Stichting. Aan de gemeenten werden nieuwe folders en boekleggers gezonden om gemeenteleden aan het

bestaan van de Stichting te herinneren.

Naast deze speciale acties werden de kerken via de gebruikelijke kanalen als gemeenteavonden, kerkeraadsbezoeken en de Centrale diaconale conferenties over het werk van de Stichting geïnformeerd.

Met de Christelijke Gereformeerde zusterinstantie hebben gesprekken plaatsgevonden over samenwerking in confederatief verband. Het laat zich aanzien dat deze samenwerking spoedig zijn beslag zal krijgen.

Er was meer vraag om hulp dan door het team van medewerkers kon worden verwerkt. Vooral in Zwolle waar het aantal cliënten steeg van 24% tot 33% nam de wachttijd toe. Daarom is besloten in de al enige tijd bestaande vacature te voorzien. Meer dan in andere jaren werden niet nederlands gereformeerde cliënten verwezen naar de Stichting, terwijl ook de groeiende samenwerking met de Christelijke Gereformeerde zusterinstelling 'het Anker', het aantal niet nederlands gereformeerde cliënten deed toenemen.

Behalve enkele ambtsdragerscursussen, een oudercursus en een cursus voor diaconale medewerkers werd in Kampen ook een cursus voor jeugdleiders van deze gemeente georganiseerd. Verder werd advies gegeven aan kerkeraden en begeleiding aan predikanten.

Doordat meer kerken het bedrag van de hoofdelijke omslag benaderden en er bovendien sprake was van een inhaal van bijdragen over vorige jaren stegen de inkomsten uit de bijdragen van de kerken.

Ook de bijdragen van niet nederlands gereformeerde cliënten namen toe. Het voordelig saldo van f 44.000,- wordt echter vooral verklaard door de vacature in het team van medewerkers. Na vervulling van die vacature wordt voor 1991 een tekort verwacht van f 10.600,-.

Lijst van Ingekomen stukken voor de Landelijke Vergadering 1991 te houden in Ede.

1. Rapport van de Commissie voor Radio- en TV-aangelegenheden
2. Rapport van de Commissie voor Geestelijke Verzorging van militairen
3. Rapport van de Commissie voor contact en samenspreking met andere kerken, afd. buitenland
4. Schrijven van de Gen. Synode der Chr. Ger. Kerken in Nederland
5. Rapport van de Commissie steunbehoevende studenten
6. Schrijven van de Commissie openstelling diakenambt voor de zusters
7. Rapport van de Financiële Commissie
8. Rapport Landelijk Archief
9. Schrijven van de regio Utrecht: beroepbaarstelling kandidaten in de theologie
10. Schrijven van de kerk van Zwolle II: participatie St. Evangelie en

Moslims

11. Schrijven van de regio Noord-Nederland: ontheffing ambtelijk werk predikanten vóór de leeftijd van 65 jaar
12. Schrijven van de kerk van Leerdam: opleiding zendingspredikant
13. Schrijven van de regio Dordrecht-Gorinchem: aanvulling op akkoord van kerkelijk samenleven
14. Schrijven van de Cie. Geestel. Verz. Militairen: aanvulling op rapport (ingekomen stuk no. 2)
15. Rapport van de C.O.G.G.
16. Schrijven van de kerk van Wageningen (onderwerp: zie no. 10)
17. Schrijven van de regio Alkmaar-Zaandam (onderwerp: zie no. 11)
18. Schrijven van de kerk van Kampen
19. Rapport van de commissie voor contact met de Hoge Overheid
20. Schrijven van de N.G.K. van Houten/regio Utrecht: Verzoek verklaring van de Ger. Kerken (syn.) inzake vrijmaking aan de orde te stellen
21. Rapport commissie steunbehoevende kerken
22. Rapport van de Commissie v. contact en samenspreking met andere kerken (afdeling binnenland)
23. Rapport commissie aanvullende gezangenbundel
24. Rapport RCOB
25. Schrijven van de Regio Utrecht (onderwerp: no. 10)
26. Aanvullend Rapport commissie radio- en tv-aangelegenheden
27. Schrijven van de Regio Enschede-Zwolle: Verzoek de Commissie voor contact en samenspreking met andere kerken de opdracht te geven samenspreking uit te breiden met de Geref. Kerken vrijgemaakt
28. Rapport van de Raad van Toezicht en Advies theologische studiebegeleiding
29. Schrijven van de Raad van de NGK van Enschede-Noord (onderwerp no. 27)
30. Aanvullend rapport van de commissie contact en samenspreking met andere kerken (buitenland)
31. Schrijven van de Ned. Geref. Kerk te Zwolle (onderwerp no. 27)
32. Schrijven van de Synode Geref. Kerk (onderwerp no. 20)
33. Aanvullend rapport van de financiële commissie

Cogma

secretariaat: H.J. Bosch, Walkottelanden 40, 7542 MR Enschede
Tel. 053-762272. Girono. 1378982 t.n.v. COGMA Enschede

Van verschillende kanten werd gevraagd of er ook kerkleden uit de Chr. Geref. en Ned. Geref. Kerken in het 'Golfgebied' aanwezig zijn. Uiteraard is dit wel het geval, aangezien het COGMA een samenwerkingsverband is met de Chr. Geref. Commissie 'Militairen Buitenland' volgt hieronder opgave van de leden van genoemde kerken. Voor Veldpostadressen gelden de normale binnenlandse porti.

Van de Ned. Geref. Kerken:

R.A. Kalverla W.D.W. 1e kl. marineno.
40106 a.b. Hr. Ms. Zuiderkruis postbus
99999 1000 NB Amsterdam.

H. Bos marineno. 63500 Bak 7 a.b. Hr.
Ms. Philips van Almonde postbus
99999 1000 NB Amsterdam.

Krina H. Doekes c/o Kaufman Re-
chouw Arlozorov 15 92181 Jerusalem
Israël.

W. Schinkel matroos 1e kl., marineno.
19299 Hr. Ms. Middelburg postbus
99999 1000 NB Amsterdam.

Van de Chr. Geref. Kerken:

Lt. ter zee C. Kroon SD 20C marineno.
057540 postbus 99999 a.b. Hr. Ms.
Philips v. Almonde, 1000 NB Amster-
dam.

Serg. Maj. J. Besemer reg.no.
48.07.27.019 N.L. Detachement
3 G.G.W. Napo 55 3509 VP Utrecht
veldp.

Adjutant E.M. Schoneveld reg.no.
40.12-06.332 N.L. Detachement
3 G.G.W. Napo 65 3509 VP Utrecht
veldp.

De Ned. Herv. predikant, eveneens
afkomstig uit Blomberg Dld. is naar
Turkije vertrokken, zijn adres is: Ds.
J.J. Sijl luchtmaachtpredikant 3 G.G.W.
Napo 55 3509 VP Utrecht veldp.

Het is wenselijk om tevens de adres-
sen van de achterblijvende gezinnen
door te geven nl.:

Mevr. I. Besemer: 3 G.G.W. Napo 876-/
914 3509 VP Utrecht veldp.

Mevr. Schoneveld 3 G.G.W. Napo 876-
08.4 3509 VP Utrecht veldp.

Mevr. Sijl 3 G.G.W. Napo 896 3509 VP
Utrecht veldp.

Mevr. Kroon Lange Vlak 3 1974 XK
IJmuiden.

Indien hier namen ontbreken van kerk-
leden, die naar het 'Golfgebied' zijn
vertrokken of binnenkort gaan vertrek-
ken, dan gaarne schriftelijke opgave
aan het adres hierboven.

Van de diverse vlootcommandanten
werden dankbrieven ontvangen voor
de 'Kerstactie' 1990, die door ons in
samenwerking met het PIT (Prot. Inter-
kerkelijke Thuisfront) werd georgani-
seerd. Alle 600 marine-opvarenden
ontvingen een kerstattentie. Laat ook
van uw kant blijken door middel van
een kaart of brief, dat u met onze broe-
derschap meeleeft.

Theologische Studie Begeleiding (T.S.B.)

Van de secretaris van de T.S.B. werd
bericht ontvangen dat in de onlangs
gepubliceerde lijst van studenten met
preekconsent de heer W.T. Koopmans
uit Kampen nog werd vermeld.
Omdat hij nu al bijna een jaar weer in
Amerika is, heeft bellen voor preek-
voorziening naar hem geen zin.

Examen Theologische Universiteit Apeldoorn

Op 27 februari slaagde voor het docto-
raal examen, onder toekenning van
het predikaat 'met veel genoeg',
mw. H.P. Hanekamp-van Klinken te
Apeldoorn.

De scriptie over het hoofdvak bij prof.
dr. J. van Genderen had als titel:
'Waarom moest God lijden? De theolo-
gie van het kruis bij K. Kitamori en J.
Moltman'.

Boekaankondiging

De grenzen bereikt?

Over ethische vragen bij financiële
begrenzing van de gezondheidszorg
met bijdragen van prof.dr. J. Douma,
dr.ir. H. Jochimsen, dr. D. Post, dr.ir.
S. Strijbos en drs. F.J.M. Werner
Lindeboomreeks deel 2. Buijten &
Schipperheijn, Amsterdam.
105 pag. f 20,-.

Steeds vaker worden we geconfron-
teerd met de schaarste in de gezond-
heidszorg: wachtlijsten voor zwakzin-
nigen, harttransplantaties die te duur
zijn, te weinig kunstnieren en zo meer.
Dit boek gaat in op de vragen rond
deze problematiek. Het bevat een
bundeling voordrachten die gehouden
zijn op het symposium 'Ethische en
financiële grenzen van de gezond-
heidszorg', in 1990 georganiseerd
door het Prof.dr. G.A. Lindeboom Insti-
tuut in samenwerking met de weten-
schappelijke instituten van CDA, GPV,
RPF en SGP.

Op drie niveaus wordt het spannings-
veld tussen kostenbeheersing en de
toenemende vraag naar gezondheids-
zorg besproken: het niveau van de
individuele hulpverlening, dat van de
instellingen en dat van de landelijke
politiek. De problemen worden niet
alleen gesignaleerd, de auteurs geven
ook, vanuit christelijk standpunt, aan
de hand van ethische criteria, sugges-
ties om de kosten te beheersen.
Daarnaast biedt dit boek bijdragen
over de historische en geestelijke
achtergronden van de grenzen-van-de-
zorg-problematiek.

Te verkrijgen bij de boekhandel en bij
het Prof.dr. G.A. Lindeboom Instituut te
Ede (tel. 08380-30230).

Comité 'Vrienden van Aix'

(onder auspiciën van het Internatio-
naal Reformatorisch Verbond – afd.
Nederland).

Aan alle 'Vrienden van Aix' in Neder-
land,

Wanneer wij ons opnieuw tot u richten,
dan is allereerst op zijn plaats een
verklaring, waarom het deze keer
langer duurde, dat wij ons opnieuw tot

u wenden. Gedurende een lange reeks
van jaren konden wij beschikken over
aan ons geleverde adressen. Het
bleek voor een deel niet langer moge-
lijk. In eigen beheer moest nu deze
adressering verzorgd worden. Dit
vroeg meer tijd dan voorzien.

Nu het zover is richten wij ons met des
te meer klem tot u. Wij ontvingen be-
richt dat de Faculteit in Aix het boek-
jaar 1990 heeft moeten afsluiten met
een tekort van ± 50.000 Francs (±
f 17.000,-).

Er zijn klemmende zorgen omtrent de
(financiële) mogelijkheid van het
voortbestaan van deze opleiding. En
dat juist nu, terwijl er een stijgende
belangstelling is voor deze studie (72
studenten gedurende de cursus 1990/
1991 – waarvan 26 eerste jaars). Daar-
naast komen er nu ook ruimere moge-
lijkheden voor de plaatsing van de
afgestudeerden.

Mogen we het zo samenvatten;

1. Wie nu snel helpt, helpt dubbel!
2. Kunt u iets extra's doen, dan werkt
u mee het tekort van het vorige boek-
jaar weg te werken.

Het is derhalve met vrijmoedigheid,
dat we ook dit jaar weer een beroep
op u doen om uw steun te continueren
of, als u er nog niet toe kwam de facul-
teit te steunen, dit nu wel te doen!

U kunt uw bijdrage storten op één van
de aan de hieronder vermelde postre-
keningnummers.

De Koning der kerk zet Zijn arbeid ook
in Frankrijk voort!

Wij mogen daarin nog mede-arbeiders
zijn.

Zegene God Zijn kerk in het land
waarin eenmaal de reformatie een
grote vlucht nam en Hij stelle de facul-
teit tot een middel in Zijn hand om
opnieuw reformerend bezig te zijn!

Het comité 'Vrienden van Aix'

Correspondentie-adres:

drs. A. Kroon,
Vrijheidslaan 28,
3621 HH Breukelen

Postgirorekening: 3704064 ten name
van penningmeester Comité 'Vrienden
van Aix' te Zoetermeer.

Belangrijk: Wenst u voor persoonlijke
giften in aanmerking te komen voor
belastingaftrek, dan dient u uw giften
over te maken aan:

Int. Ref. Verbond, afdeling Nederland,
postrekening nr. 290193 te Apeldoorn,
onder vermelding van 'Faculteit Aix'.

P.S. Wilt u er op letten dat het adres
van de penningmeester nu is:
Lemsterland 11 – 2716 BT – Zoeter-
meer.

Het postrekeningnummer onderging
geén verandering!

„Laat de kinderen tot Mij komen en verhindert ze niet; want voor zodanigen is het Koninkrijk Gods. Voorwaar, Ik zeg u: wie het Koninkrijk Gods niet ontvangt als een kind, zal het voor zeker niet binnengaan”.

Lucas 18:16, 17

De Here heeft tot Zich genomen zijn kind, mijn lieve man, onze vader en grootvader

EVERT VONK

in de leeftijd van 66 jaar.

Amsterdam: C.M. Vonk-Pastor
Breukelen: F. Vonk
J. Vonk-Bikker
Jasper
Zwaag: C. van Wieren-Vonk
K. B. C. van Wieren
Niels, Esther
Assen: A. Feijen-Vonk
W. Feijen
Markus, Elisabeth

Amsterdam, 25 februari 1991
Sallandstraat 12¹

Correspondentie-adres: F. Vonk
Rietland 9
3621 GZ Breukelen

Thuis geen bezoek – Geen bloemen – Geen toespraken

De dienst van Woord en Gebed met aansluitend de teraardebestelling heeft vrijdag 1 maart j.l. plaatsgevonden op de Nieuwe Oosterbegraafplaats te Amsterdam.

De Heer is mijn Herder

Verdrietig, maar dankbaar voor alles wat hij voor ons heeft betekend, geven wij kennis dat na een ernstige ziekte werd opgenomen in Heerlijkheid onze lieve zoon, broer, zwager en oom

GERKE SCHAAP

41 jaar oud, man van Gerry Schaap-Brinksma
en vader van Jouke
Hendrik
Popko
en
Gerke jr.

Emmeloord: Jouke Schaap
Lucie Schaap-Knol

Dronten: Jacob Schaap
Heleen Schaap-v.d. Griendt
Joost
Annemarie
Linda

Emmeloord, 23 februari 1991
8303 AB, Neptunusstraat 12.

De begrafenis heeft plaatsgevonden op woensdag 27 februari 1991.

De kerkeraad van de Ned.Ger./Chr. Ger. Kerk te Lelystad deelt met ontroering mee, dat op de leeftijd van bijna 67 jaar is ontslapen tot een eeuwig leven onze broeder

GERRIT EGBERTUS KWAKKEL

Met dankbaarheid zien wij terug op het vele werk dat hij als ouderling in onze gemeente mocht verrichten.
Sterke de Here zijn vrouw en kinderen in dit zo smartelijk verlies.

Namens de kerkeraad
Ds. J. van Mulligen, praeses
T. Regnerus, scriba

Lelystad, 20 februari 1991

„Vrees niet, Ik ben met U.”

Vertrouwend op haar Heer, uit wie zij ook geleefd heeft, is overleden onze lieve moeder en oma

JOHANNA VAN DER LEUN-KROON

* 13 juli 1902 † 25 februari 1991
Zij was sinds 1975 weduwe van Cornelis van der Leun.

Utrecht, Cor en Jenny van der Leun-Jager
Bunnik, Jan en Jannie van der Leun-Goedhart
Odijk, Ton en Mieke van der Leun-Kats
Klein- en achterkleinkinderen

Correspondentieadres:
Willem de Zwijgerplantsoen 2
3571 VK Utrecht.

gereformeerd
traktaatgenootschap

Een zeer geschikte uitgave om cadeau te doen aan vrienden en bekenden, of aan mensen die vanuit de gemeente of privé bezocht worden, is

De Heer is waarlijk opgestaan

De auteur, ds. A.S. Rienstra, beschrijft hierin op heldere, eenvoudige wijze het Paasevangelie. De inhoud bestaat uit vier korte meditatie's, afgewisseld met liederen en gedichten. Een aantal foto's van de bekende plaatsen in Jeruzalem verlevendigen het boekje.

U kunt dit boekje bestellen onder nr. 41266 – Postbus 3052 / 6802 DB Arnhem. 24 pagina's – f 4,70. U kunt ook telef. bestellen: tel. 085-514340.

Wie gaat er mee? We denken aan een actieve én luie

VAKANTIE

bijv. kanoën in Frankrijk, van 8 - 22 juni. Alternatieven ook welkom. Leeft. ong. 25 - 35 jr.

Bel Jannie (02977-29230) of Wilma (03463-51531).